

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН**

Бакалаврська робота

НАУМЧУК ОКСАНИ ІВАНІВНИ

**ВПЛИВ БАТЬКІВ НА МОТИВАЦІЮ МОЛОДІ
ДО ВСТУПУ В ШЛЮБ**

**Робота на здобуття I (бакалаврського) рівня вищої освіти за
спеціальністю 053 «Психологія»**

Науковий керівник:

Кандидат педагогічних наук, доцент
Кочубей Алла Володимирівна

Рецензент:

Кандидат педагогічних наук, доцент
Якубовська Світлана Святославівна

Рівне-2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра суспільних дисциплін
Ступінь вищої освіти - Бакалавр
Спеціальність – 053 «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. зав. кафедри

В.А. Сокаль

«02» вересня 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

НАУМЧУК ОКСАНИ ІВАНІВНИ

(прізвище, ім'я, по батькові)

**1. Тема проекту (роботи) ВПЛИВ БАТЬКІВ НА МОТИВАЦІЮ МОЛОДІ ДО
ВСТУПУ В ШЛЮБ**

керівник проекту (роботи) кандидат педагогічних наук, доцент Кочубей А.В.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом С№277 від 03.02.2025 р..

2. Термін подання студентом проекту (роботи) 20.05.2025-15.06.2025 р.

3. Структура роботи

ВСТУП

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВ НА МОТИВАЦІЮ
МОЛОДІ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ**

**РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВ НА МОТИВАЦІЮ МОЛОДІ
ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ**

**РОЗДІЛ 3. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ
БАТЬКАМИ ТА МОЛОДДЮ В КОНТЕКСТІ ШЛЮБНОЇ МОТИВАЦІЇ**

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити):

1. Проаналізувати теоретичні аспекти вивчення мотивації молоді до вступу у шлюб, особливості впливу сім'ї та батьків на формування поглядів на шлюб у контексті вітчизняної психології.

2. Дослідити роль батьків у виборі партнера та формуванні сім'ї, а також вплив міжособистісних стосунків у сім'ї на мотивацію молоді до шлюбу.

3. Провести емпіричне дослідження, що до впливу батьків на шлюбну мотивацію молоді та аналіз отриманих результатів.

4. Розробити психокорекційну програму для покращення взаємодії між батьками та молоддю в аспекті шлюбної мотивації, зокрема для оптимізації їхнього взаєморозуміння та підтримки.

5. Розробити практичні рекомендації для формування ціннісних орієнтацій у молоді, що сприятимуть підвищенню мотивації до вступу у шлюб.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
вступ	Кочубей А.В. доцент	10.10.24	21.10.24
1 розділ	Кочубей А.В. доцент	10.10.24	20.11.24
2 розділ	Кочубей А.В. доцент	20.11.24	20.12.24
3 розділ	Кочубей А.В. доцент	01.01.25	14.03.25
висновки	Кочубей А.В. доцент	05.05.25	30.05.25
додатки	Кочубей А.В. доцент	05.05.25	30.05.25

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назви етапів проекту (роботи)	Термін виконання	Примітка
1	Опрацювання та реферування літератури з теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження	10.10.24-21.10.2024	виконано
2	Формулювання мети, завдання досліджень. Складання попереднього плану роботи.	10.10.24-21.10.2024	виконано
3	Узгодження з керівником	10.10.24-14.10.2024	виконано
4	Написання основної частини.	10.10.24-12.05.2025	виконано
5	Перше читання керівника	20.02.2025	виконано
6	Написання вступу, висновків. Уточнення плану дипломної роботи	10.10.24-20.11.2024	виконано
7	Оформлення роботи. Подання керівникові	16.05.2025	виконано
8	Захист роботи	24.06.2025	виконано

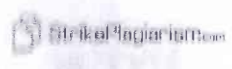
7. Дата видачі завдання «10» жовтня 2024 р.

Студент

Керівник проекту (роботи)

О.І.Наумчук

А.В. Кочубей

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Дата звіту 6/18/2025
Дата редагування ---

Документ прийнятий

Звіт подібності

Метадані

Назва організації
National University of Water and Environmental Engineering
Назва файлу
Наумчук перевірка.docx
Автор
**Науковий керівник / Експерт
Наумчук Оксана Іванівна Наумчук Оксана Іванівна**
Назва організації
National University of Water and Environmental Engineering

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

КЦ

25

Кількість фраз для коефіцієнта подібності 2

14853

Кількість слів

111720

Кількість символів

Тринога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових сплворень. Ці сплворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Сплворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		194
Інтервали		0
Мікропробіли		4
Танк знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		44

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

№	Адреса URL	Копір тексту	Кількість (ідентичних слів / фрагментів)	Відсоток
1	https://www.inforum.in.ua/conferences/20/57/433		384	2.59 %
2	http://194.44.152.155:8080/bitstream/123456789/4566/1/3.%20%D0%92%D0%9F%D0%9B%D0%98%D0%92%20%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%86%D0%A1%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%A0%D0%98%D0%A1%20%D0%A7%D0%9E%D0%9B%D0%9F%D0%92%D0%86%D0%9A%D0%90-%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%AC%D0%9A%D0%90%20%D0%9D%D0%90%20%D0%A1%D0%86%D0%9C%D0%95%D0%99%D0%95%20%D0%92%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%AF.pdf		261	1.76 %

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	9
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВ НА МОТИВАЦІЮ МОЛОДІ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ.....	9
1.1 Теоретичні аспекти вивчення проблеми мотивації у контексті шлюбних відносин у вітчизняній психології	9
1.2. Вплив сім'ї на формування поглядів на шлюб	13
1.3. Батьківська роль у виборі партнера та створенні сім'ї.....	19
1.4. Міжособистісні стосунки в сім'ї як фактор мотивації до шлюбу.....	24
Висновок до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2.	30
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВ	30
НА МОТИВАЦІЮ МОЛОДІ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ	30
2.1 Методологічні аспекти дослідження впливу батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб.....	30
2.2. Організація діагностичного дослідження в Рівненський ліцей №8 Рівненської міської ради.....	33
2.3 Аналіз отриманих результатів дослідження впливу батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб	36
Висновок до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ БАТЬКАМИ ТА МОЛОДДЮ В КОНТЕКСТІ ШЛЮБНОЇ МОТИВАЦІЇ	47
3.1 Принципи побудови корекційної програми	47
3.2 Зміст психокорекційної програми «Розробка психокорекційних заходів для оптимізації взаємодії батьків і молоді в аспекті шлюбної мотивації»	51
3.3 Практичні рекомендації для батьків що до формування ціннісних орієнтацій молоді для підвищення мотивації до вступу у шлюб.....	60
Висновок до розділу 3.....	69
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	71
Список використаних джерел.....	74
Додатки.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вступ у шлюб є важливим життєвим рішенням, яке залежить від багатьох факторів, серед яких значну роль відіграє сімейне оточення, зокрема батьки. Виховання, цінності та зразки поведінки, які діти отримують у сім'ї, значною мірою формують їхнє уявлення про шлюб і мотивацію до його укладання. Сім'я завжди була і залишається важливим соціальним інститутом, який відіграє ключову роль у формуванні особистості та її життєвих орієнтирів. У сучасному світі, де змінюються соціокультурні умови, а уявлення про шлюб і сімейні стосунки зазнають значних трансформацій, питання впливу батьків на мотивацію молоді до вступу в шлюб набуває особливого значення. Зміни у цінностях молодого покоління, підвищення віку вступу в шлюб та популяризація альтернативних форм сімейного життя роблять це питання надзвичайно актуальним для наукового аналізу.

В умовах сучасного суспільства батьки залишаються одним із найважливіших джерел соціалізації молоді. Їхній вплив на формування ставлення до шлюбу, вибір партнера та підготовку до сімейного життя є вирішальним. Проте, в сучасних реаліях, коли інформаційні потоки та соціальні мережі також впливають на молодь, роль батьків змінюється, що потребує нового підходу до вивчення цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема впливу батьків на мотивацію молоді до вступу в шлюб залишається недостатньо вивченою. Більшість робіт фокусується на загальних аспектах сімейної соціалізації, тоді як специфіка впливу саме на мотиваційні аспекти вступу в шлюб потребує глибшого аналізу. Це вимагає дослідження моделей батьківської поведінки, сімейних цінностей і традицій, які передаються молоді.

Проблематика впливу батьків на мотивацію молоді до вступу в шлюб вивчається в контексті різних теоретичних підходів:

1. Теорія соціального навчання (А. Бандура) пояснює, що молодь засвоює моделі поведінки та сімейних ролей через спостереження за батьками.

Батьки виступають як рольові моделі, формуючи уявлення про шлюб та сімейні стосунки.

2. Сімейні системні теорії (М. Боуен, С. Мінухін) акцентують увагу на взаємозв'язках у сімейній системі та їхньому впливі на формування шлюбних цінностей. Зокрема, М. Боуен підкреслював важливість міжпоколінних впливів у сім'ї.
3. Теорія прив'язаності (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт) розглядає, як стиль прив'язаності, сформований у дитинстві, впливає на романтичні стосунки та мотивацію до вступу в шлюб у дорослому віці.
4. Психоаналітичні підходи (З. Фройд, Е. Еріксон) фокусуються на ролі батьків у формуванні життєвих сценаріїв, зокрема тих, що стосуються шлюбу та сім'ї.

Сучасні дослідження, зокрема в Україні, зосереджуються на впливі соціокультурного контексту на сімейну соціалізацію молоді. Вагомий внесок у цю галузь зробили такі дослідники, як Л. І. Божович, І. С. Кон, Г. Л. Тульчинський.

Об'єкт дослідження – взаємодія батьків та молоді у процесі формування мотивації до вступу у шлюб.

Предмет дослідження - особливості впливу батьків на формування мотивації молоді до вступу в шлюб.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив батьків на мотивацію молоді до вступу в шлюб.

Завдання дослідження:

6. Проаналізувати теоретичні аспекти вивчення мотивації молоді до вступу у шлюб, особливості впливу сім'ї та батьків на формування поглядів на шлюб у контексті вітчизняної психології.
7. Дослідити роль батьків у виборі партнера та формуванні сім'ї, а також вплив міжособистісних стосунків у сім'ї на мотивацію молоді до шлюбу.
8. Провести емпіричне дослідження, що до впливу батьків на шлюбну мотивацію молоді та аналіз отриманих результатів.

9. Розробити психокорекційну програму «Розробка психокорекційних заходів для оптимізації взаємодії батьків і молоді в аспекті шлюбної мотивації» для покращення взаємодії між батьками та молоддю в аспекті шлюбної мотивації, зокрема для оптимізації їхнього взаєморозуміння та підтримки.

10. Розробити практичні рекомендації для формування ціннісних орієнтацій у молоді, що сприятимуть підвищенню мотивації до вступу у шлюб.

В дослідженні використані такі методи:

- Теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми впливу батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб, їх систематизація та узагальнення, а також збір та обробка емпіричних даних (спостереження, анкетування, опитування, бесіди).
- Кількісний аналіз (статистична обробка результатів дослідження).

Для реалізації поставлених завдань були застосовані наступні методики дослідження:

1. Ціннісні орієнтації Рокіча.
2. "Методика мотиваційної спрямованості особистості" (В. Миллер).
3. "Методики суб'єктивного контролю" (С. О. Бондарчук).
4. "Оцінка життєвих цінностей" (М. Рокіч).
5. "Структура життєвих цінностей" (О. Т. Москаленко).

Експериментальна база Рівненський ліцей №8 Рівненської міської ради

Апробація та публікація....

Структура й обсяг бакалаврської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (40). Повний обсяг роботи становить 87 сторінок друкованого тексту, з них 70 сторінок – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВ НА МОТИВАЦІЮ МОЛОДІ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ

1.1 Теоретичні аспекти вивчення проблеми мотивації у контексті шлюбних відносин у вітчизняній психології

Мотивація до шлюбу є складним психологічним явищем, що включає як внутрішні, так і зовнішні фактори. Вона визначає причини укладення шлюбу, його стабільність та рівень задоволеності партнерів. У вітчизняній психології мотивація шлюбних відносин досліджується через призму емоційних, соціальних та культурних чинників [1].

З огляду на сучасні соціальні трансформації, такі як зміна традиційних гендерних ролей, зростання індивідуалізму та перегляд усталених сімейних моделей, питання мотивації до створення сім'ї набуває особливого значення.

Різні психологічні школи трактують мотивацію шлюбу по-різному. Наприклад, гуманістична психологія розглядає її як спосіб особистісного зростання, біхевіоризм пояснює шлюб через систему підкріплення, а соціокультурний підхід фокусується на впливі суспільства [2].

Вивчення мотивації у контексті шлюбних відносин дозволяє зрозуміти, як саме формуються установки молоді щодо шлюбу, які чинники визначають їхні рішення, та яким чином сучасна молодь реагує на вплив батьків і соціального оточення. Аналіз цієї проблеми ґрунтується на інтеграції різних теоретичних підходів — культурно-історичного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, психодинамічного, соціально-психологічного та екзистенційного. Кожен із цих підходів пропонує унікальне розуміння мотиваційних процесів, пов'язаних із вибором шлюбного партнера та створенням сімейного життя.

У цій роботі розглядаються основні теоретичні концепції, що пояснюють мотивацію до шлюбу, а також чинники, які впливають на її формування. Особлива увага приділяється ролі батьківського впливу, адже саме у сімейному середовищі закладаються базові уявлення про шлюб як соціальну та емоційну цінність. Дослідження цього питання має не лише теоретичну, але й практичну

значущість, оскільки дозволяє розробляти рекомендації для покращення сімейного виховання та гармонізації шлюбних стосунків у сучасному суспільстві.

Основні підходи до вивчення мотивації шлюбних відносин

Гуманістичний підхід

Гуманістична психологія розглядає шлюб як інструмент самореалізації особистості. Гуманістична психологія підкреслює прагнення людини до самореалізації та особистісного зростання. У контексті шлюбних відносин цей підхід розглядає шлюб як засіб для задоволення вищих потреб особистості.

- А. Маслоу у своїй теорії мотивації вказував, що шлюб сприяє задоволенню потреб у любові, безпеці та приналежності. Вищий рівень мотивації – це потреба у самореалізації, яка часто реалізується через гармонійний шлюб [3].
- К. Роджерс наголошував, що в основі міцного шлюбу лежить відкрите спілкування та емоційна підтримка партнерів.[4]
- В українському контексті Т. Титаренко зазначала, що шлюб є не лише способом задоволення потреб, а й фактором особистісного розвитку.

Гуманістичний підхід пояснює, чому в сучасному суспільстві люди все більше орієнтуються на психологічну сумісність, а не лише на соціальні чи економічні фактори.[5]

1.2. Соціально-когнітивний підхід

Цей підхід пояснює шлюб як процес соціального навчання. Цей підхід, розроблений Альбертом Бандурою, підкреслює роль спостереження та моделювання в процесі навчання поведінці. У контексті шлюбу це означає, що люди можуть переймати моделі поведінки, спостерігаючи за відносинами інших, наприклад, батьків.

- Альберт Бандура вказував, що людина навчається через спостереження за поведінкою інших та наслідками цієї поведінки. У шлюбі це може означати, що попередній досвід і спостереження за іншими парами впливають на власні очікування та поведінку у відносинах. [6]

- Н. Чепелева у своїх дослідженнях зазначала, що соціальні очікування впливають на вибір партнера: люди орієнтуються на суспільні стандарти краси, успішності та ролі в сім'ї.

1.3. Екологічний підхід

Розроблений Урі Бронфенбреннером, цей підхід розглядає розвиток особистості в контексті взаємодії з різними рівнями середовища. Шлюбні відносини формуються під впливом мікросистем (сім'я, друзі), мезосистем (взаємодія між мікросистемами), екзосистем (соціальні інститути) та макросистем (культурні та суспільні норми).

Урі Бронфенбреннер підкреслював, що розвиток особистості відбувається в контексті складної системи взаємопов'язаних середовищ, які впливають на поведінку та мотивацію, включаючи шлюбні відносини.

- Урі Бронфенбреннер розробив модель екологічних систем, у якій шлюб розглядається як частина макросистеми суспільства.[7]
- О. Кікінежді проаналізувала, як українські традиції впливають на мотивацію шлюбу. Вона зазначає, що в сільській місцевості зберігаються традиційні ролі чоловіка і жінки, тоді як у містах все більше домінують партнерські стосунки.[8]

1.4. Біхевіористичний підхід

Цей підхід фокусується на тому, як поведінка формується через підкріплення та покарання. У шлюбі це означає, що позитивні підкріплення (наприклад, похвала, підтримка) можуть зміцнювати бажану поведінку, тоді як негативні наслідки можуть зменшувати небажану поведінку.

Джон Готтман виявив, що співвідношення п'яти позитивних взаємодій на одну негативну є критичним для стабільності та щастя у шлюбі.

- Д. Келлі доводив, що очікування партнера формуються на основі попереднього досвіду.
- Н. Паніна проаналізувала, як розподіл домашніх обов'язків впливає на задоволеність шлюбом.

Кожен з цих підходів надає унікальну перспективу на мотивацію шлюбних відносин, підкреслюючи важливість особистісного розвитку, соціального навчання, екологічних факторів та підкріплення в контексті сімейного життя.

Основні чинники мотивації до шлюбу у вітчизняній психології:

1. Особистісні потреби-Особистісні потреби є одними з базових чинників, що визначають мотивацію до шлюбу. Потреба у любові, емоційній підтримці та довірі часто виступає провідним мотивом у молодих людей, які прагнуть створити стійкі і гармонійні стосунки. Також шлюб дозволяє задовольнити прагнення до стабільності та безпеки, які важливі для емоційного добробуту. Реалізація соціальних та психологічних ролей (чоловіка, дружини, батьків) також є значущим аспектом особистісних потреб, оскільки ці ролі допомагають особистості відчувати свою значущість і впевненість у собі.

2. Соціальні фактори-Соціальні фактори є потужним зовнішнім стимулом для формування мотивації до шлюбу. Очікування суспільства та традиційні норми відіграють важливу роль, особливо у культурах, де шлюб сприймається як обов'язковий етап життєвого шляху. Зокрема, молодь часто стикається з тиском з боку сім'ї та соціального оточення, які вимагають створення сім'ї відповідно до усталених звичаїв. Ідеали соціального успіху та щастя також значною мірою впливають на шлюбні орієнтації, оскільки шлюб асоціюється з досягненням певного статусу та соціальної визнаності.

3. Батьківський вплив-Роль батьків у формуванні мотивації до шлюбу важко переоцінити, батьки слугують моделлю подружніх стосунків, формуючи у молоді уявлення про функції та значення сімейного життя. Наприклад, позитивний приклад батьківських стосунків може мотивувати молоду людину на створення власної сім'ї, тоді як конфліктні чи нестабільні стосунки у сім'ї можуть викликати страхи чи сумніви щодо шлюбу.

4. Емоційний досвід -Попередній емоційний досвід взаємодії у сім'ї чи у романтичних стосунках є важливим чинником мотивації до шлюбу. Люди, які мали позитивний досвід, частіше орієнтовані на створення стабільних і гармонійних стосунків. З іншого боку, негативний досвід може призвести до

обережнішого ставлення до шлюбу або навіть відмови від нього, оскільки люди можуть побоюватися повторення негативних ситуацій чи емоційних травм. Такий досвід може формувати певні переконання та очікування, які впливають на рішення про вступ у шлюб у майбутньому.

Сім'я – це перший і найвпливовіший простір, де формуються уявлення про шлюб. Позитивний приклад, атмосфера взаєморозуміння, гнучке ставлення до вибору дитини сприяють формуванню здорового ставлення до шлюбу. Водночас конфлікти, тиск чи негативні приклади можуть зумовити скептичне або навіть негативне сприйняття шлюбних відносин. Тому батьки, усвідомлюючи свою роль, мають прагнути створювати для дітей позитивну модель сімейного життя.

1.2. Вплив сім'ї на формування поглядів на шлюб

Сім'я відіграє одну з ключових ролей у формуванні поглядів молоді на шлюб. Через сімейний досвід, приклади батьківських відносин та загальну атмосферу в домі діти отримують базові уявлення про шлюб, його цінність і функції. Останнім часом значно зросла увага до проблем шлюбу і сім'ї. Високий рівень розлучень, особливо серед молодих сімей, підвищив інтерес до дослідження орієнтації молоді відносно шлюбу і сім'ї, а в зв'язку з цим і до проблем підготовки до шлюбу-сімейних відносин. Вирішення таких проблем залежить від багатьох факторів, серед яких особливе місце займають психологічні. Психологічна готовність до шлюбу і сімейного життя - багатоаспектна проблема, яка включає в себе питання формування психологічної статі особистості, її розвиток, оволодіння стереотипами чоловічої і жіночої поведінки.

Благополуччя сім'ї залежить від специфіки засвоєних ролей чоловіка і дружини, батька і матері. Знання і уявлення про себе як людину певної статі із специфічними для чоловіка і жінки потребами, ціннісними орієнтаціями, мотивами, інтересами і формами поведінки, а також уявленнями про сімейне життя служать психологічним фоном шлюбу і впливають на міжособистісні відносини подружжя.[40]

Основні аспекти впливу сім'ї:

1. Рольовий приклад батьків

Батьки є першою моделлю подружніх стосунків, яку спостерігає дитина:

- Позитивний приклад: Гармонійні, довірливі стосунки батьків формують у дітей позитивне уявлення про шлюб як джерело любові, підтримки й стабільності. Такі діти частіше прагнуть створити власну сім'ю, сподіваючись відтворити позитивний досвід.
- Негативний приклад: Часті конфлікти, зневажливе ставлення, маніпуляції між батьками можуть викликати у дітей страх перед шлюбом, сумніви в його необхідності або навіть бажання уникати серйозних відносин у майбутньому.
- Вплив розлучення: Якщо батьки розлучилися, це може формувати амбівалентне ставлення до шлюбу. Деякі діти вирішують уникати його, побоюючись повторення помилок батьків. Інші, навпаки, прагнуть створити стабільніші стосунки, використовуючи досвід батьків як «антимодель».

2. Формування цінностей та установок

Сім'я задає ціннісний орієнтир, який дитина переносить у доросле життя:

- Ставлення до шлюбу: Якщо батьки наголошують на важливості взаємоповаги, партнерства, компромісу, це сприяє позитивному ставленню до шлюбних відносин.
- Традиції: У сім'ях, де зберігаються традиції (наприклад, святкування річниць шлюбу, участь у релігійних обрядах), шлюб часто сприймається як важливий і цінний етап життя.
- Ставлення до ролей у шлюбі: Якщо в сім'ї дотримуються рівноправності між партнерами, це сприяє формуванню у молоді сучасного погляду на подружні ролі. У патріархальних сім'ях діти можуть засвоювати традиційний розподіл обов'язків.

3. Емоційний клімат у сім'ї

Емоційне середовище, в якому виховується дитина, значною мірою впливає на її сприйняття міжособистісних відносин:

- Тепла атмосфера: Якщо сім'я наповнена любов'ю, підтримкою і розумінням, у молоді формується позитивне уявлення про шлюб як безпечний простір для реалізації емоційних потреб.
- Конфлікти та стрес: Постійна напруга в сім'ї може призвести до формування у дитини негативних асоціацій із шлюбом, таких як нестабільність, непорозуміння чи небажання брати на себе відповідальність.

4. Рівень комунікації в сім'ї

Якість спілкування між членами сім'ї впливає на здатність будувати стосунки:

- Відкритий діалог: Якщо батьки обговорюють із дітьми сімейні проблеми, висловлюють свої почуття й заохочують це робити інших, молодь засвоює навички ефективної комунікації.
- Закритість: У сім'ях, де проблеми замовчуються або емоції придушуються, діти часто виростають із труднощами у вираженні своїх почуттів, що може негативно вплинути на їхні подружні стосунки.

5. Економічний стан сім'ї

Фінансова стабільність або її відсутність також формує погляди на шлюб:

- Стабільність: У сім'ях із достатком шлюб часто асоціюється зі стабільністю й комфортом.
- Фінансові труднощі: Якщо дитина виростає в умовах фінансових проблем, це може формувати уявлення про шлюб як додаткове джерело тиску або зобов'язань.

6. Вплив релігії та культури

Релігійні й культурні традиції впливають на очікування від шлюбу:

- Релігійні сім'ї: У таких сім'ях шлюб може розглядатися як священний обов'язок, що впливає на готовність дотримуватися його правил.
- Культурні особливості: У різних культурах існують різні підходи до віку вступу в шлюб, вибору партнера та розподілу ролей.

7. Очікування батьків та тиск

Сім'я формує у молоді уявлення про те, що є «нормою»:

- Очікування: Якщо батьки наголошують на важливості шлюбу, молодь може підсвідомо прагнути виправдати ці очікування.
- Тиск: Надмірний тиск із боку батьків щодо вибору партнера або швидкого одруження може призводити до конфліктів чи навіть уникання шлюбу.

8. Особистий досвід дітей у сім'ї

Діти не лише спостерігають за батьками, а й самі є учасниками сімейних стосунків:

- Роль старших дітей: Старші діти, які змалку беруть на себе частину відповідальності за сім'ю, часто демонструють серйозніше ставлення до шлюбу.
- Ситуації в молодших дітей: Молодші діти можуть мати більш романтичні або легковажні погляди через менш суворий контроль батьків.

Важливим являються два моменти: власний приклад батьків і якість їх виховного впливу на дітей. Найбільш значима роль в процесі формування майбутнього сім'янина належить батьківська сім'я, яка займає перше місце серед елементів соціального мікросередовища (дошкільні заклади, школа, засоби масової інформації і ін.). Її структури і соціально-психологічні характеристики впливають на формування уявлень молоді про подружнє життя. Дослідження показують, що позитивна орієнтація молоді на шлюб і сім'ю забезпечує повна сім'я з сприятливим психологічним кліматом. В неповних сім'ях формування орієнтацій на шлюб і сім'ю ускладнюється внаслідок деформації рольової соціалізації - відсутність одного із батьків як об'єкта ідентифікації. Дані соціологічних досліджень свідчать: розлучення батьків в три рази збільшує вірогідність розлучення дітей, в той час як розлучення дітей, які росли в повних сім'ях, складає один із двадцяти. Для повноцінного розвитку і формування особистості чоловіка і жінки необхідний материнський і батьківський вплив з перших місяців життя дитини.

Діти сприймають від батьків форму поведінки, підсвідомі реакції, різноманітні позитивні чи негативні звички, значимі якості моделі подружніх відносин. На основі концепції дублювання батьківських якостей індивідуум навчається чоловічої і жіночої ролі, має тенденцію несвідомо використовувати в сім'ї модель відносин батьків незалежно від того подобаються вони йому чи ні. Terman порівнюючи відносини благополучних і конфліктних подружніх пар, встановив, що на врівноваженість подружніх зв'язків великий вплив мають: сприятлива модель шлюбу батьків; гарні відносини батька до матері; щасливе дитинство. Врівноважені члени сім'ї були спокійними і в дитинстві, їх рідко карали, частіше пестили, з ними більш відкрито обговорювали сексуальні проблеми.

Згідно концепції дублювання якостей братів і сестер (Toman) було встановлено, що індивідуум намагається в нових соціальних зв'язках реалізувати свої відносини до братів і сестер. Більш стійкі і вдалі шлюби спостерігаються в тих випадках, коли відносини між партнерами будуються саме за цим принципом, враховуючи статеву приналежність. Подружні відносини можуть бути або повністю комплементарними (чоловік мав молодшу сестру, або дружина - старшого брата) чи частково комплементарними (обое мали старших братів чи сестер), або ж некомплементарними. При некомплементарному шлюбі відмічається зв'язок із порядком дитини в батьківській сім'ї (коли два партнери були старшими серед дітей) або ж із статтю (один із партнерів або ж двоє мали лише братів чи сестер). Особливе місце займають діти, які не мали ні брата, ні сестри; для них в сім'ї була лише одна модель - батьківський шлюб.

Сіпов узагальнив свої дослідження про вплив батьківської моделі на модель шлюбу молодої сім'ї слідує таким чином:

- Дитина навчається у батька тієї ж статі чоловічої (чи жіночої) ролі, яка в подальшому зберігається.
- Образ батька протилежної статі має значний вплив на вибір майбутнього партнера. Якщо роль батька протилежної статі в сім'ї позитивна, то вибір подібного партнера веде до подружньої гармонії.

Якщо ж батько протилежної статі грає негативну роль і дитина її не приймає, то партнер з подібними характеристиками являється джерелом негативних реакцій.

- Модель батьківської сім'ї визначає в головних рисах модель сім'ї, яку, в наслідок цього, створюють їх діти. Встановлено, що в шлюбі партнерів, які представляють явно протилежні моделі, постійно відбувається боротьба за владу. Вірогідність гармонійного союзу тим вища, чим ближчі моделі сімей, із яких вийшли подружні пари.

Численні дослідження підтверджують, що сім'я відіграє ключову роль у формуванні поглядів молоді на шлюб. Зокрема, у статті Вікторії Смокович та Раїси Федоренко "Вплив батьківської сім'ї на формування уявлень молоді про шлюбні взаємини". Вибірку дослідження склали 80 осіб (40 юнаків та 40 дівчат) – студенти віком від 17 до 22 років, 89% з яких мають повні сім'ї, а 11% проживають у неповній сім'ї. В якості психодіагностичного інструментарію, ми використовували ряд методик, спрямованих на аналіз особистісного і сімейного профілю молодого подружжя, зокрема: опитувальник термінальних цінностей І. Г. Сеніна; методику незакінчених речень; тест-картку оцінки готовності до сімейного життя І. Ф. Юнди та інші.

Результати проведеного дослідження на виявлення готовності до сімейного життя показали, що молоді люди (від 17 до 22 років) мають достатній рівень готовності до сімейного життя (57%). Рівень задовільної готовності знаходиться на другому місці (29%), незадовільної готовності – на третьому (14%).

Це свідчить про достатню сформованість основних компонентів готовності до сімейного життя, а саме: фізичну готовність, психологічну готовність, соціальну, педагогічну тощо.

Згідно результатів опитувальника термінальних цінностей І. Г. Сеніна, ми визначили, що найбільшій значущості для молоді становлять сімейні цінності (67 % опитуваних), високе матеріальне становище (45 %), особистий престиж (34%).

В сфері сімейного життя, молоді люди найбільше прагнуть духовного задоволення, а саме глибокого взаєморозуміння з усіма членами родини,

духовної близькості з ними. Молодь у шлюбі більш за все цінує справжню любов і вважають її головною умовою сімейного добробуту.

Згідно інших результатів опитувальника, сучасна молодь має високі показники за шкалою матеріального становища в сім'ї. Молоді люди вважають, що сімейний добробут полягає, перш за все, у гарній забезпеченості родини.

Результати цього дослідження засвідчили, що характер взаємин молодого подружжя багато в чому відповідає характеру взаємин, які були у батьківській сім'ї.

В процесі анкетування, 65% опитаних оцінили стосунки своїх батьків як благополучні, 38% мріють про те, щоб їх подальше сімейне життя склалось так само, 8% не хотіли, щоб взаємини в їх сім'ях були подібні на батьківські, 33% респондентів оцінили стосунки батьків як неблагополучні, конфліктні.[36]

Аналізуючи відповіді досліджуваних на питання вирішення сімейних конфліктів, було зафіксовано, що більшість молодих людей надають перевагу конструктивному вирішенню проблемних ситуацій, студенти ж з неповних сімей, відповіли, що одразу припинять будь-які стосунки з партнером.

За результатами проведеної методики, ми можемо з впевненістю стверджувати, що сучасна молодь орієнтована на побудову міцної, щасливої сім'ї, але не мають для цього необхідних умінь та навичок, не завжди готові докладати власні зусилля, орієнтуються на допомогу батьків та покладають високі очікування на майбутнього партнера.

Було виявлено цікаву закономірність: існує неусвідомлена тенденція копіювати модель відносин своїх батьків у власній сім'ї. Наукові дослідження підтверджують, що сімейне середовище, в якому зростає молодь, значною мірою визначає їхні погляди на шлюб та сімейні стосунки у майбутньому.

1.3. Батьківська роль у виборі партнера та створенні сім'ї

Сьогодні, однією з важливих проблем є підготовка молоді до сімейного життя. Кризовий стан українського суспільства, війна, невизначеність щодо

майбутнього, соціальна та політична нестабільність – зумовлюють загострення питання готовності молоді до створення сім'ї. [35]

Базова потреба особистості у прихильності та любові набуває різної спрямованості на кожному етапі розвитку та соціалізації. У ранньому дитинстві вона спрямована на близьких дорослих та свою сім'ю. З дорослішанням ця потреба розширюється та у підлітковому віці трансформується на потребу у дружбі, закоханості, потребу в інтимному спілкуванні і виступає новоутворенням цього віку. В юнацькому віці молода людина відчуває потребу у коханні і починає замислюватися, з якою людиною вона хотіла б провести усе своє життя.

Сучасна сім'я вимагає від партнерів особливих зусиль при взаємодії, готовності й здатності до здійснення цих зусиль. Багато людей приймають рішення про укладання шлюбу не усвідомлюючи відповідальності, не вміючи ефективно спілкуватися з партнером. Під впливом юнацької зачарованості вони поспішають купити обручки. Нарешті їх очікування й надії виявляються невинуватими. Сімейне життя відкриває для людини можливість для особистісного зростання й щастя, одночасно пред'являє до нього чимало вимог. Серед факторів, які визначають стабільність молодих сімей, виділяють готовність молоді до шлюбу.

Готовність до шлюбу включає наступні аспекти:

1. Формування морального комплексу – готовність особистості прийняти на себе нову систему обов'язків по відношенню до свого шлюбного партнера, майбутніх дітей (пов'язана з розподілом ролей між подружжям).

2. Підготовленість до міжособистісного спілкування й співробітництва. Сім'я як мала соціальна група вимагає відповідності ритмів життя подружжя для нормального її функціонування.

3. Здатність до самовідданості по відношенню до партнера. Здатність до такого почуття пов'язана з якостями та властивостями альтруїзму люблячої людини.

4. Наявність якостей, пов'язаних із зануренням у внутрішній світ людини, - емпатійний комплекс. Важливість цього комплексу пов'язана з тим, що шлюб за своїм характером стає посправжньому психологічним в силу витонченості людини як особистості. У зв'язку з цим підвищується роль психотерапевтичної функції шлюбу. Реалізації цієї функції сприяє здатність до співчуття та проникнення в емоційний світ партнера.

5. Висока естетична культура почуттів і поведінки особистості.

6. Вміння конструктивно вирішувати конфлікти, здатність до саморегуляції власної психіки й поведінки.

Психологи протягом багатьох років намагалися розібратися: яким чином люди обирають шлюбного партнера? Однак єдиним змістовним узагальненням може стати визнання того, що цей процес набагато складніший, ніж представляється на перший погляд.

Одним з перших став міркувати над причинами вступу до шлюбу засновник класичного психоаналізу З.Фрейд. Його психоаналітична теорія спирається на припущення, що діти прагнуть до батьків протилежної статі. Завдяки складному несвідомому процесу вони можуть переносити любов, випробовувану ними до цього батька, на інші, суспільно схвалювані, об'єкти - на свого потенційного чоловіка й жінку. Ймовірно, що саме тому багато юнаків хотіли б зустріти майбутню супутницю життя, схожу на їхню матір, і дуже часто дівчата звертають увагу на юнаків, схожих на своїх батьків.[34]

Батьківська роль у процесі вибору партнера та створенні сім'ї є ключовою для формування шлюбно-сімейних орієнтацій молоді. Цей вплив виявляється через низку чинників, які охоплюють як психологічні, так і соціальні аспекти.

1. Емоційна підтримка та приклад

Батьки виступають першим джерелом уявлень молоді про взаємини між партнерами. З раннього дитинства діти спостерігають за тим, як їхні батьки будують стосунки, вирішують конфлікти, проявляють любов і турботу. Це формує базову модель сімейної поведінки, яка впливає на:

- Уявлення про ролі чоловіка та жінки в сім'ї.

- Очікування від партнера.
- Ставлення до таких понять, як любов, довіра, компроміс.

Дослідження показують, що молодь, яка виросла в гармонійних сім'ях, частіше прагне створити подібні стосунки у своєму житті. Натомість у родинах із частими конфліктами або насильством діти можуть сприймати сімейне життя як менш бажане, або взагалі повністю перехопити модель поведінки батьків, наслідувати такі ж аб'юзивні стосунки.

2. Соціальні очікування та культурні традиції

У багатьох культурах батьки відіграють активну роль у виборі партнера для своїх дітей. Це може включати:

- Прямий вплив через традиції. У деяких суспільствах зберігається практика шлюбів за домовленістю, коли батьки активно беруть участь у виборі майбутнього партнера.
- Непрямий вплив через соціалізацію. Батьки можуть висловлювати свої очікування щодо майбутнього партнера, які стосуються, наприклад, його соціального статусу, професії, освіти або етнічної приналежності. Такі установки часто передаються через сімейні цінності та життєві настанови.

Наприклад, у родинах, де високо цінується освіта, молодь може отримувати сигнал про важливість вибору партнера з подібним рівнем знань і компетенцій. У таких випадках формуються конкретні критерії, які молодь підсвідомо враховує.

3. Вплив на вибір партнера

Батьки можуть впливати на вибір партнера як прямо, так і опосередковано. Прямий вплив:

- Висловлювання побажань щодо конкретних характеристик партнера.
 - Рекомендації познайомитися з конкретними кандидатами (через знайомих, друзів або сімейні кола).
 - Навіть примус у випадках, коли батьки наполягають на певному виборі через культурні або економічні мотиви.
- Непрямий вплив:

- Молодь може враховувати реакцію батьків на свого обранця, навіть якщо вона не була висловлена прямо.
- Батьківські оцінки (позитивні чи негативні) можуть змінювати ставлення до потенційного партнера. Наприклад, критика батьків може викликати сумніви, навіть якщо стосунки спочатку здавалися гармонійними.

4. Матеріальна та організаційна підтримка

Фінансова та організаційна допомога з боку батьків відіграє важливу роль у процесі створення сім'ї. Це включає:

- Фінансування весілля. У багатьох культурах саме батьки беруть на себе значну частину витрат на організацію святкування.
- Надання житла. Молоді пари часто починають спільне життя у житлі, наданому батьками, що може зміцнити або, навпаки, ускладнити їхні стосунки через залежність.
- Підтримка під час народження дитини. У багатьох сім'ях батьки активно допомагають молодим подружжям у вихованні дітей, що також може впливати на рішення про вступ у шлюб.

5. Психологічний вплив

Батьківські очікування можуть створювати як підтримку, так і тиск. Психологічний аспект включає:

- Очікування щодо віку шлюбу. Батьки можуть вважати, що діти повинні одружуватися в певному віці, створюючи відчуття часу, що “закінчується”.
- Тиск щодо народження дітей. Особливо в традиційних суспільствах молодь може відчувати значний вплив із боку батьків щодо якнайшвидшого народження онуків.
- Порівняння з іншими. Фрази на кшталт “Усі твої однокласники вже одружилися” можуть стимулювати поспішні рішення щодо вибору партнера.

6. Конфлікт цінностей між поколіннями

Іноді між молоддю та батьками виникає конфлікт уявлень про ідеального партнера. Цей конфлікт може включати:

- Різницю в поглядах на рівність у стосунках. Молодь може прагнути партнерства на рівних, тоді як батьки орієнтуються на традиційний розподіл ролей.
- Відмінності в культурних чи релігійних поглядах. Молодь може прагнути до шлюбів із представниками інших культур чи конфесій, що не завжди сприймається позитивно.
- Сучасні пріоритети. Молодь часто відкладає шлюб на користь кар'єри чи самореалізації, що може не збігатися з бажаннями батьків.

Батьки відіграють значну роль у виборі партнера та створенні сім'ї, впливаючи на молодь через емоційну підтримку, соціальні очікування, фінансову допомогу та психологічний тиск. Важливо, щоб цей вплив був підтримуючим, а не нав'язливим, адже успіх шлюбних стосунків залежить насамперед від взаєморозуміння між партнерами. Молодь, зважаючи на думку батьків, повинна також керуватися власними почуттями, цінностями та життєвими пріоритетами.

1.4. Міжособистісні стосунки в сім'ї як фактор мотивації до шлюбу

Сім'я виникає на основі союзу (шлюбу) двох рівноправних особистостей, у якому найважливіше значення мають міжособистісні стосунки. Тому беззастережною моральною цінністю і метою сімейних стосунків у більшості країн є наявність емоційно-духовної близькості (любви), психологічної солідарності між подружжям, батьками і дітьми. Психологічну солідарність, як і позитивний психологічний мікроклімат у родині, забезпечують дотримання у стосунках балансу влад і обов'язків, принципів гуманістичної етики, правил світського етикету тощо. [33]

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства дуже гостро постала проблема збільшення кількості розлучень серед громадян. причиною цього багато людей вважають світову економічну і соціальну кризу. Тому, на мій погляд, найбільш доцільним є дослідження особливостей сімейних стосунків серед шлюбних пар.

Міжособистісні відносини - система установок, орієнтацій та очікувань членів групи щодо один одного, зумовлених змістом і організацією спільної діяльності цінностями, на яких ґрунтується спілкування людей .

Значна увага при розгляді цієї проблематики приділяється психологічного клімату в родині. Соціально-психологічний клімат сім'ї - це динамічне поле відносин в родині, що впливає на самопочуття і активність кожного члена родини і тим самим визначає особистісний розвиток кожного і розвиток сім'ї в цілому. Він складається зі стійких відносин членів сім'ї один до одного, до справи, що об'єднує їх, а також подіями, що відбуваються в сім'ї та за її межами .

Кожна сім'я містить у собі категорію спілкування та міжособистісних відносин серед членів сімей. У спілкуванні відбувається обмін інформацією та її інтерпретація, взаємне сприйняття, взаєморозуміння, взаємооцінка, співпереживання, формування симпатій чи антипатій, характеру взаємовідносин, переконань, поглядів, психологічний вплив, дозвіл протиріч, здійснення спільної діяльності. Таким чином, кожен з нас у своєму житті, взаємодіючи з іншими людьми, набуває практичні навички та вміння у сфері спілкування.

Життя в сім'ї неможлива без спілкування в ній, спілкування між чоловіком і дружиною, між батьками та дітьми в процесі повсякденних відносин.

У сімейному спілкуванні дуже важливі моральні принципи, головним з яких є - повага іншого, його «Я». Нерідко, після важкого трудового дня шлюбні пари прагнуть зірвати свій поганий настрій на близьких, дати вихід накопиченій злobie. Вони починають дорікати, робити зауваження, кричати. У результаті такої розрядки людина може одержати тимчасове полегшення, хоча наслідки можуть виявитися важкими. Одних починають мучити угризіння совісті за власну неправоту і нестриманість. Інших - образа за несправедливі звинувачення. У результаті це сприяє руйнуванню сім'ї.

Іноді корисно робити компроміси, тобто йти на поступки один одному. Також дуже важливо уміти визнавати свої помилки, як право інших помилятися.

Дуже важливо частіше ділитися своїми думками, не скупитися на похвалу, добрі слова.

було проведено дослідження задоволеності шлюбом та діагностика міжособистісних відносин за Т. Лірі. У ньому брали участь 30 сімейний пар у віці від 20 до 30 років. Всі вони займають різні посади і перебувають у шлюбі протягом 4-7 років.

У підсумку досліджувані пари розділилися на дві групи: ті, які мають нормальні міжособистісні відносини, і ті, які характеризуються підвищеною конфліктністю.

У першій групі було виявлено два домінуючих типи відносин до інших людей, це – авторитарний (40% досліджуваних) і егоїстичний (27%). Це говорить про відображення людьми лідерських даних, прагнення до домінування, незалежності, здатність брати на себе відповідальність, а також відображення впевненості в собі, незалежності, діловитість, в крайньому прояві - егоїстичність і черствість.

У другій групі домінує дружелюбність (33% досліджуваних). Що говорить про схильності таких людей до співпраці, кооперації, гнучкості при вирішенні конкретних проблем. Це відіграє позитивну роль в існуванні сім'ї.

Як результат - у 67% досліджуваних подружніх пар чоловік і жінка не можуть самостійно конструктивно вирішувати виникаючі суперечності, проблеми. Їхній шлюб знаходиться на межі розриву.

Тільки у 33% досліджуваних пар стосунки в родині складаються добре, незалежно від сторонніх чинників. Вони докладають максимум зусиль для збереження своєї родини, радяться та допомагають один одному.

Проблема подружніх відносин, інакше кажучи, сімейна проблематика, в останні роки займає у вітчизняній психологічній науці досить помітне місце. В умовах економічної та соціальної кризи, в якій зараз знаходиться держава, проблема міжособистісних відносин у сім'ях стає все більш актуальною. Так як незадоволеність подружжя спільним життям призводить до розриву шлюбів. Тому такі родини потребують допомоги фахівців. [32]

Міжособистісні стосунки — це взаємодії та зв'язки між людьми, що формуються в різних контекстах (сім'я, робота, друзі, партнерства тощо). Вони охоплюють широкий спектр емоційних, психологічних і соціальних аспектів, включаючи комунікацію, взаєморозуміння, взаємоповагу, підтримку, конфлікти, довіру та інші елементи, що визначають якість відносин.

Міжособистісні стосунки важливі для розвитку особистості, формування соціальних навичок та забезпечення психологічного благополуччя. Вони можуть бути як позитивними, так і негативними, і мають значний вплив на емоційний стан і поведінку людей.

Основні характеристики міжособистісних стосунків:

- **Комунікація:** Це основа будь-яких стосунків. Відкритий і чесний обмін думками і почуттями сприяє розумінню між людьми.
- **Довіра:** Без довіри стосунки не можуть бути здоровими. Довіра допомагає людям почуватися безпечно і підтримано.
- **Емоційна підтримка:** Коли людина відчуває, що її розуміють, підтримують і заохочують, це зміцнює стосунки.
- **Конфлікти і їх вирішення:** У здорових стосунках є конструктивне вирішення конфліктів. Вони не уникаються, але будуть вирішуватись із повагою до іншої сторони.
- **Взаємоповага:** Поважати думки, почуття, права і межі іншої людини є важливою частиною здорових стосунків.
- **Підтримка спільних цінностей та інтересів:** Схожі цінності, інтереси та життєві погляди можуть зміцнювати зв'язок між людьми.

Міжособистісні стосунки в сім'ї мають особливе значення, оскільки вони закладають основу для того, як люди взаємодіють у майбутньому з іншими. Це стосується як стосунків між подружжям, так і між батьками та дітьми. Вони можуть впливати на рішення, які люди приймають у своєму особистому житті, наприклад, щодо вибору партнера чи бажання створити власну сім'ю.

Висновок до розділу 1

Мотивація молоді до вступу в шлюб є складним і багатоаспектним процесом, який залежить від численних соціальних, культурних, психологічних та особистих факторів. Одним з найбільш важливих чинників, що впливають на це рішення, є міжособистісні стосунки в сім'ї. Вони є основою для формування уявлень молоді людини про шлюб, сім'ю та взаємодію з партнерами.

Міжособистісні стосунки в родині можуть мати вирішальне значення в тому, як молодь сприймає і оцінює шлюб як інститут, чи бажає вона вступати в шлюб і створювати власну родину.

1. Аналіз теоретичних аспектів мотивації у контексті шлюбних відносин засвідчив, що формування шлюбної мотивації є багатовимірним процесом, який включає в себе емоційні, соціокультурні та особистісні фактори. Вивчення різних теоретичних підходів — гуманістичного, біхевіористичного, соціокогнітивного, екологічного тощо — дало змогу зрозуміти, що мотивація до шлюбу визначається як внутрішніми потребами особистості (потреба у любові, підтримці, безпеці), так і зовнішніми впливами, серед яких провідне місце займає родинне оточення. Батьки слугують моделлю шлюбних стосунків, на основі якої молодь формує власні очікування та уявлення про сім'ю.

2. Дослідження впливу сім'ї на формування поглядів на шлюб показало, що саме сімейне середовище визначає основні цінності, стереотипи та установки молоді особистості щодо шлюбу. Емоційна атмосфера в родині, приклад батьків, їх ставлення до взаємоповаги, відповідальності, ролей у шлюбі — усе це слугує потужним орієнтиром для молоді. Як позитивні, так і негативні приклади у стосунках між батьками мають тривалий вплив на формування власної шлюбної поведінки та очікувань.

3. Розгляд батьківської ролі у виборі партнера та створенні сім'ї дозволив стверджувати, що батьки впливають не лише через виховання, а й через пряму участь у процесі вибору партнера, висловлювання очікувань або забезпечення матеріальної та емоційної підтримки. Батьки формують уявлення молоді про «правильного» партнера, а також можуть впливати на ухвалення рішень щодо

часу вступу в шлюб. Водночас надмірний тиск або нав'язування власного бачення можуть викликати опір або внутрішні конфлікти.

4. Міжособистісні стосунки в родині виступають ключовим чинником у формуванні мотивації до шлюбу. Якість комунікації, рівень емоційної підтримки, здатність до конструктивного вирішення конфліктів, атмосфера взаєморозуміння і довіри в сім'ї — усе це не лише формує позитивне уявлення про шлюб, а й забезпечує психологічну готовність молоді до створення власної сім'ї. У випадках, коли ці стосунки є конфліктними або деструктивними, молодь часто втрачає довіру до інституту шлюбу.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВ НА МОТИВАЦІЮ МОЛОДІ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ

2.1 Методологічні аспекти дослідження впливу батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб

Мотивація молоді до вступу у шлюб є багатограним явищем, на яке впливає низка чинників: особистісні особливості, соціальні норми, культура, економічні умови та сімейне виховання. Особливу роль у формуванні шлюбної мотивації відіграють батьки, адже саме вони закладають основні уявлення про сімейні цінності, моделі поведінки у стосунках та очікування від шлюбу.

Емпіричні дослідження цієї теми дозволяють глибше зрозуміти механізми батьківського впливу та виокремити ключові чинники, що сприяють або, навпаки, перешкоджають формуванню позитивної мотивації до шлюбу. Такі дослідження також дають змогу оцінити, як змінюються уявлення про шлюб залежно від виховних стратегій батьків, їхніх цінностей та соціально-економічного статусу.

З огляду на складність і багатофакторність досліджуваної проблеми, у роботі використано комплексний методологічний підхід, що поєднує якісні та кількісні методи аналізу.

Було використано комплекс психодіагностичних методик, які дозволяють всебічно оцінити вплив батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб. Кожна з методик спрямована на вивчення певних психологічних аспектів особистості, її цінностей, мотиваційних установок та рівня суб'єктивного контролю, що безпосередньо пов'язано з шлюбною мотивацією.

У межах дослідження застосовано такі методики:

1. Методика "Ціннісні орієнтації" М. Рокіча – розроблена **Мілтоном Рокічем** як тест особистості, спрямований на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини. Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її відносин до навколишнього світу,

до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції і "філософії життя" дозволяє визначити, які життєві цінності є пріоритетними у молоді та якою мірою вони корелюють із цінностями батьків. Ця методика призначена для вивчення ціннісних орієнтацій особистості — ключових життєвих цілей (термінальні цінності) та засобів їх досягнення (інструментальні цінності). Респондентам пропонується ранжувати два набори цінностей. У контексті дослідження дана методика дозволяє з'ясувати, яке місце в ціннісній структурі молоді займають сім'я, любов, шлюб, взаємовідносини з близькими людьми, а також — наскільки значущими є ті чи інші життєві орієнтири, закладені в сімейному вихованні.

2. Методика "Мотиваційна спрямованість особистості" В. Міллера —Ця методика спрямована на визначення домінантної мотивації особистості: на досягнення, на спілкування або на владу. Анкетування складається з тверджень, що дозволяє виділити провідну мотиваційну тенденцію. У межах дослідження ця методика дозволяє з'ясувати, наскільки у молоді виражена потреба у близьких стосунках, чи мотивована вона до створення сім'ї, та яку роль відіграють батьківські моделі у формуванні цих мотивацій.

3. Методика "Суб'єктивний контроль" С. О. Бондарчука — допомагає оцінити рівень усвідомлення молоддю власної відповідальності за життєві рішення, включно зі створенням сім'ї. Цей інструмент базується на концепції локусу контролю Дж. Роттера та дозволяє оцінити, чи схильна людина приписувати відповідальність за події у власному житті собі чи зовнішнім обставинам. Методика складається з серії тверджень, які розділені за сферами життя: навчання, міжособистісні стосунки, сімейна сфера тощо. У контексті нашого дослідження дана методика дозволяє визначити, чи відчуває молодь особисту відповідальність за вибір шлюбного партнера та створення сім'ї, чи ж перекладає цю відповідальність на вплив батьків або обставин.

4. Методика "Оцінка життєвих цінностей" М. Рокіча — застосовується для порівняння індивідуальних та соціальних норм щодо шлюбу. Цей варіант методики уточнює і деталізує раніше отримані дані, даючи змогу простежити,

наскільки сформовані у респондентів уявлення про ідеальний шлюб, родинні обов'язки, особистісну відповідальність у сім'ї. Результати дають змогу визначити, чи орієнтується молодь на цінності, що сприяють створенню гармонійної родини, та якою мірою ці установки були засвоєні в процесі батьківського виховання.

5. Методика "Структура життєвих цінностей" О. Т. Москаленка – дає змогу оцінити значущість шлюбно-сімейних цінностей у загальній системі пріоритетів молодої людини. Ця методика дозволяє виявити ієрархію життєвих цілей і цінностей особистості, визначити, які саме сфери життя є пріоритетними. Анкета включає групування та оцінювання різних життєвих сфер: кар'єра, родина, самореалізація, дозвілля тощо. У нашому дослідженні вона дозволяє визначити, яке значення має створення сім'ї для молоді порівняно з іншими життєвими орієнтирами, та як ця структура пов'язана з моделлю сімейних цінностей, отриманою в родині.

Таким чином, використаний комплекс методик дозволяє всебічно оцінити, як батьківський вплив формує систему цінностей та мотиваційну готовність молоді до вступу у шлюб.

Дослідження проводилося на базі Закладу ліцей №8 м.Рівне, Рівненської міської ради, у ньому взяли участь 20 учнів, 10-11 класів, віком від 16 до 18 років. Вибірка включала молодь із різним рівнем освіти, соціального статусу та сімейного виховання, що дозволило отримати більш об'єктивну картину впливу батьків на їхні шлюбні переконання.

Етапи дослідження:

1. Формулювання проблеми та гіпотези.
2. Визначення методологічного підходу та вибір методів збору даних.
3. Проведення анкетування та тестування респондентів.
4. Аналіз отриманих результатів, перевірка гіпотези, формулювання висновків.

Припускається, що рівень мотивації молоді до шлюбу значною мірою визначається впливом батьківських установок та сімейного виховання. Зокрема:

- Молодь, яка виросла в гармонійних сім'ях, має вищий рівень шлюбної мотивації.
- Авторитарний стиль виховання може спричинити або відсутність інтересу до шлюбу, або навпаки – прагнення до раннього вступу в шлюб.
- Соціально-економічний статус сім'ї та рівень освіченості батьків корелює з вибором шлюбних стратегій молоді.

Застосовані методики дозволяють глибше дослідити, як саме батьківські цінності, виховання та сімейне середовище впливають на уявлення молоді про шлюб. Результати дослідження можуть бути корисними для сімейних психологів, освітніх установ та соціальних служб, які займаються питаннями сімейного виховання та міжпоколінної передачі цінностей.

2.2. Організація діагностичного дослідження в Рівненський ліцей №8 Рівненської міської ради

Діагностичне дослідження є ключовим інструментом для аналізу психологічного стану учнів, їхніх мотиваційних факторів та адаптаційних можливостей. Метою дослідження є вивчення впливу батьків на мотивацію молоді щодо створення сім'ї та вступу в шлюб.

Дослідження проводилося у Рівненському ліцеї №8 Рівненської міської ради, який є одним із провідних навчальних закладів міста, що забезпечує якісну освіту та формує ціннісні орієнтири молоді. Заклад функціонує з 1985 року, має більше ніж 902 учнів, що навчаються у профільних класах гуманітарного, природничо-математичного, технологічного спрямування. Високий рівень освіти, багата історія та активна участь у наукових і соціально-виховних проєктах робить ліцей ідеальним майданчиком для проведення психологічних досліджень. Педагогічний колектив ліцею активно співпрацює з психологами та батьками, приділяє значну увагу соціальному та психологічному розвитку учнів, що створює сприятливе середовище для вивчення їхніх сімейних установок.

Особливу увагу варто приділити професіоналізму педагогічного колективу ліцею. Станом на останні роки, у закладі працює понад 92 особи персоналу, 75 учителів, серед яких:

- 14 мають звання “Відмінник освіти України”;
- 21 педагог – учитель-методист;
- 12 – старші учителі.

Педагоги активно впроваджують інноваційні методики навчання, є учасниками всеукраїнських освітніх форумів, а також надають менторську підтримку молодим фахівцям. Такий кадровий потенціал значно підвищує якість освітнього середовища та сприяє формуванню в учнів стабільних ціннісних орієнтацій, у тому числі щодо шлюбу та сімейного життя. Ці досягнення свідчать про високий рівень професійної майстерності та відданість справі навчання і виховання молоді.

Цікаві факти про ліцей:

- Ліцей бере участь у програмах громадянської освіти, патріотичного виховання, формування здорового способу життя.
- Школа має власну психологічну службу та тісно співпрацює з практичними психологами міста.
- Учні та педагоги закладу неодноразово перемагали у всеукраїнських конкурсах, зокрема з правознавства, української мови.

Учасники дослідження 20 учнів 10–11 класів, віком від 16 до 18 років. Вибіркова сукупність включала респондентів із повних і неповних сімей, з різним рівнем матеріального забезпечення, що дозволило проаналізувати особливості впливу батьків на шлюбну мотивацію молоді в різних умовах.

Дослідження спрямоване на виявлення впливу батьківських цінностей, стилю виховання та рівня підтримки на мотивацію молоді до створення сім’ї та укладання шлюбу. Основними завданнями є оцінка усвідомлення молоддю значення сімейних цінностей, визначення ступеня впливу батьків на шлюбні установки, ідентифікація ключових чинників, що мотивують або стримують вступ у шлюб, а також розробка рекомендацій щодо формування здорових сімейних орієнтацій у молоді.

У дослідженні застосовувалися різні методи, зокрема тестування та опитування учнів щодо їхнього ставлення до шлюбу та ролі сім'ї, а також аналіз наукової літератури з психології сім'ї та мотивації.

Дослідження відбувалося у кілька етапів:

Підготовчий етап:

1. узгодження з адміністрацією ліцею;
2. розробка інформаційних листів і форм добровільної згоди;
3. отримання усної та письмової згоди учасників.

Основний (діагностичний) етап:

4. проведення тестування та анкетування тривалістю приблизно 50–60 хвилин на групу;
5. дослідження проходило в межах 5 навчальних днів, залежно від розкладу учнів.

Аналітичний етап:

6. обробка результатів із використанням кількісного та якісного аналізу;
7. побудова психологічних профілів учасників за обраними критеріями.

Методики, які застосовувались у дослідженні:

Методика “Ціннісні орієнтації” М. Рокіча:

1. дозволяє виявити життєві цінності (термінальні та інструментальні);
2. дає змогу визначити, яке місце посідають сім'я, любов, стосунки серед інших життєвих пріоритетів.

Методика “Мотиваційна спрямованість особистості” В. Міллера:

3. оцінює домінуючу мотивацію: досягнення, спілкування, влада;
4. показує, чи є у молоді мотивація до близьких емоційних зв'язків (зокрема – до створення сім'ї).

Методика “Суб'єктивний контроль” С. О. Бондарчука:

5. оцінює локус контролю;

6. визначає, наскільки молода особа відчуває відповідальність за особисте життя, зокрема вибір партнера.

Оцінка життєвих цінностей (М. Рокіч):

7. доповнює основну методику, дозволяючи уточнити позиції респондентів у контексті цінностей, нав'язаних батьками.

Структура життєвих цінностей (О. Т. Москаленко):

8. націлена на розподіл життєвих сфер за рівнем значущості;
9. дозволяє зробити висновки про домінування шлюбно-сімейної мотивації над кар'єрною, матеріальною або іншими.

Очікуваними результатами дослідження є виявлення рівня впливу батьківських установок на шлюбну мотивацію молоді, визначення основних факторів, що формують уявлення учнів про шлюб, надання рекомендацій для батьків щодо ефективного виховання у сфері сімейних цінностей та використання результатів дослідження для підвищення якості психологічного супроводу учнів у навчальному закладі.

Проведене дослідження дає змогу глибше зрозуміти роль батьків у формуванні сімейних орієнтацій молоді. Виявлені закономірності можуть бути використані для оптимізації освітнього процесу та розробки заходів, спрямованих на формування усвідомленого ставлення до шлюбу та сімейного життя.

2.3 Аналіз отриманих результатів дослідження впливу батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб

На першому етапі дослідження ми провели опитування серед 20 учнів використовуючи Методику "Ціннісні орієнтації" розроблена американським психологом Мілтоном Рокічем і є одним із найвідоміших інструментів для вивчення ціннісних пріоритетів особистості. Вона дозволяє визначити життєві цінності людини та їхню ієрархію, що є важливим у дослідженні шлюбної мотивації.

Ця методика допомагає визначити:

- які цінності є найбільш значущими для людини;

- наскільки особисті цінності збігаються із соціально прийнятими нормами;
- які пріоритети формують вибір життєвого шляху, зокрема рішення щодо створення сім'ї;
- вплив сімейного виховання на ціннісні орієнтації молоді.

Методика містить два списки цінностей – термінальні та інструментальні:

1. Термінальні цінності – це кінцеві цілі, які людина прагне досягти у житті (наприклад, щасливе сімейне життя, любов, матеріальне благополуччя, свобода, здоров'я, творчість).
2. Інструментальні цінності – це способи та засоби, що допомагають досягти термінальних цінностей (чесність, відповідальність, доброзичливість, дисциплінованість, незалежність).

Респондент отримує два списки цінностей і має розташувати їх у порядку особистої значущості – від найважливішої до найменш важливої.

- Ранжування термінальних цінностей показує, які життєві цілі є пріоритетними.
- Ранжування інструментальних цінностей виявляє, якими якостями людина керується у досягненні своїх життєвих цілей.

Методика "Ціннісні орієнтації" допомагає зрозуміти, наскільки важливими для молоді є шлюбні та сімейні цінності, а також визначити, чи співвідносяться вони з поглядами батьків. Аналіз результатів дозволяє виявити:

- чи є "щасливе сімейне життя" серед головних життєвих цінностей учнів;
- які чинники (особистісні, соціальні, економічні) впливають на вибір шлюбної мотивації;
- наскільки батьківське виховання вплинуло на формування життєвих пріоритетів.

Результати опитування детальніше можна подивитися у додатках, під назвою Додаток А та Додаток Б.

Нижче наводимо деякі висновки, які зробили на основі цієї таблиці.

Результати дослідження, проведеного за методикою "Ціннісні орієнтації", дозволили проаналізувати, які життєві пріоритети мають молоді люди та як батьківський вплив формує їхнє ставлення до шлюбу.

1. Термінальні цінності

Найбільш значущими цінностями для молоді виявилися:

- Любов
- Щасливе сімейне життя
- Здоров'я
- Особистий розвиток
- Матеріальне забезпечення

Це свідчить про те, що молодь прагне гармонійного поєднання особистого щастя, здорового способу життя та професійної реалізації. Високий рейтинг сімейних цінностей вказує на те, що батьківський приклад та виховання мають сильний вплив на формування позитивного ставлення до шлюбу.

2. Інструментальні цінності

Серед інструментальних (засобів досягнення життєвих цілей) молодь найчастіше обирала:

- Чесність
- Відповідальність
- Працьовитість
- Вихованість
- Освіченість

Ці результати демонструють, що батьки передають дітям важливі моральні норми, які сприяють відповідальному ставленню до шлюбу та сімейного життя.

3. Вплив батьків

Опитування підтвердило, що ті респонденти, які в сім'ї спостерігали позитивний приклад стосунків батьків, мали більш високу мотивацію до створення власної сім'ї. Водночас ті, хто стикався з конфліктами або нестабільною моделлю сім'ї, частіше надавали перевагу матеріальним або кар'єрним цінностям перед сімейними.

Батьки відіграють ключову роль у формуванні уявлення молоді про шлюб та сімейні стосунки. Виховання моральних якостей (чесності, відповідальності, працьовитості) сприяє формуванню усвідомленого ставлення до шлюбу. Молодь, яка отримала позитивний сімейний приклад, більш схильна до створення власної сім'ї та сприймає шлюб як важливу життєву цінність.

Таким чином, отримані дані підтверджують, що батьківські цінності значною мірою впливають на життєві орієнтації молоді та її мотивацію до вступу у шлюб.

Ми провели друге тестування за методикою "Мотиваційна спрямованість особистості" В. Міллера. В Додаток В можна переглянути результати тестування. Звідси можна порахувати середнє значення для кожної колонки з таблиці:

Таблиця 2.1

Вплив родини на рішення про шлюб	3.15
Важливість прикладу батьків	3.5
Тиск батьків щодо шлюбу	2.4
Приклади шлюбних стосунків батьків	3.35
Зміна ставлення після обговорення з батьками	3.35

На основі середніх значень, отриманих з тестування, можна зробити наступні висновки:

1. Вплив родини на рішення про шлюб (середнє значення — 3.15):

Вплив родини на рішення щодо шлюбу оцінюється як помірний. Це вказує на те, що більшість молодих людей відчувають певний вплив з боку своїх батьків, але цей вплив не є вирішальним.

2. Важливість прикладу батьків (середнє значення — 3.5):

Приклад батьків для більшості учнів є досить важливим фактором при прийнятті рішення щодо шлюбу. Це свідчить про те, що родинні стосунки мають значення

для молоді, і позитивний або негативний досвід батьків може впливати на сприйняття шлюбу.

3. Тиск батьків щодо шлюбу (середнє значення — 2.4):

Тиск з боку батьків оцінюється як відносно низький, що вказує на те, що в більшості випадків молоді не відчуває сильного соціального тиску з боку батьків щодо вступу в шлюб. Проте цей фактор усе ж існує в деяких родин.

4. Приклади шлюбних стосунків батьків (середнє значення — 3.35):

Батьківські стосунки справляють помірно сильний вплив на рішення молоді щодо шлюбу. Молоді люди зазвичай звертають увагу на те, як складаються стосунки їхніх батьків, і це може визначати їхнє ставлення до інституту шлюбу.

5. Зміна ставлення після обговорення з батьками (середнє значення — 3.35):

Більшість учнів зазначають, що після обговорень з батьками їхнє ставлення до шлюбу змінюється, що свідчить про відкритість до діалогу і можливість коригування своїх поглядів на основі родинних бесід.

Батьки справляють певний, але не домінуючий вплив на рішення молоді щодо шлюбу. Важливими факторами є приклад батьків у шлюбі, обговорення цієї теми в родині, а також спостереження за стосунками батьків. Тиск щодо шлюбу з боку родини не є надмірним, але може відігравати роль у формуванні поглядів на шлюб. Це свідчить про те, що, хоча батьки можуть бути важливими консультантами та прикладами для своїх дітей, рішення вступити в шлюб залежить також від багатьох інших факторів, зокрема особистих переконань і соціальних умов.

Наступне ми провели дослідження за методикою "Суб'єктивний контроль" С. О. Бондарчука.

Результати дослідження показують, що рівень суб'єктивного контролю суттєво впливає на ставлення до шлюбу.

- Люди, які вважають, що доля визначає шлюб, мають нижчий рівень суб'єктивного контролю. Вони частіше пояснюють свої успіхи

випадковістю, меншою мірою вважають себе відповідальними за розвиток взаємин і більше схильні приписувати конфлікти зовнішнім обставинам.

- Ті, хто не вірить у визначеність шлюбу долею, демонструють більш високий рівень суб'єктивного контролю. Вони відчують відповідальність за власні рішення, включаючи створення сім'ї, вважають, що взаємини залежать від їхніх дій, і меншою мірою приписують успіх випадковості.

Детальніше результати дослідження можна переглянути в Додатку Г.

Отже, схильність до усвідомленого вибору партнера та контролю над власним життям значною мірою пов'язана з мотивацією до шлюбу. Чим сильніше людина відчуває вплив власних рішень на життя, тим менше вона покладається на зовнішні фактори, такі як доля або випадковість, при виборі сімейного партнера.

Наступний етап це дослідження за методикою "Структура життєвих цінностей" О. Т. Москаленка використовується для вивчення ієрархії життєвих цінностей особистості. Вона допомагає виявити, які саме цінності людина вважає найбільш важливими, а також аналізує їхню роль у формуванні поведінки та життєвих орієнтацій. Результати дослідження можна переглянути Додатку Д.

На діаграмі можна детальніше розглянути результати дослідження

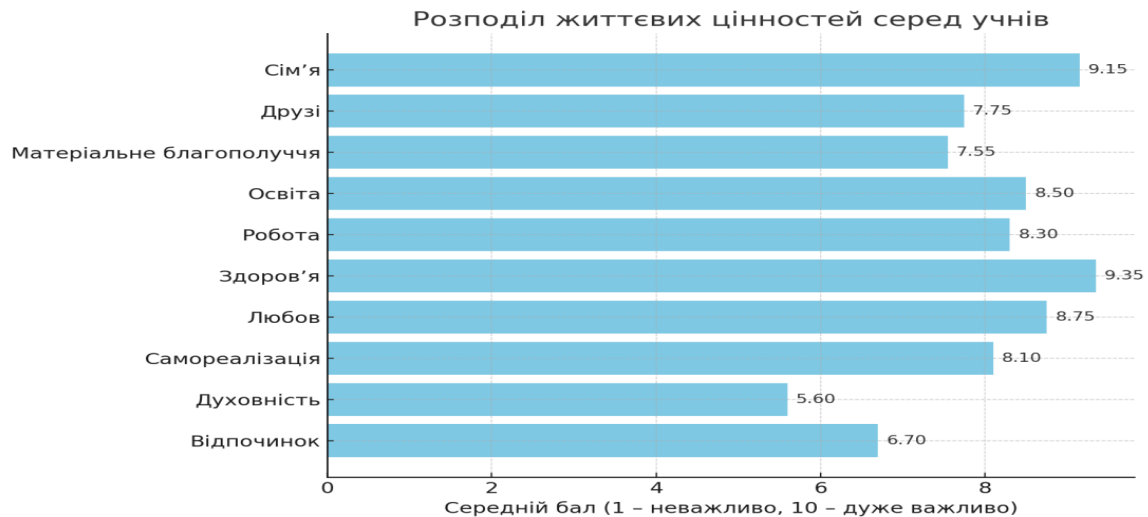

Рис.2.1 Розподіл життєвих цінностей серед учнів

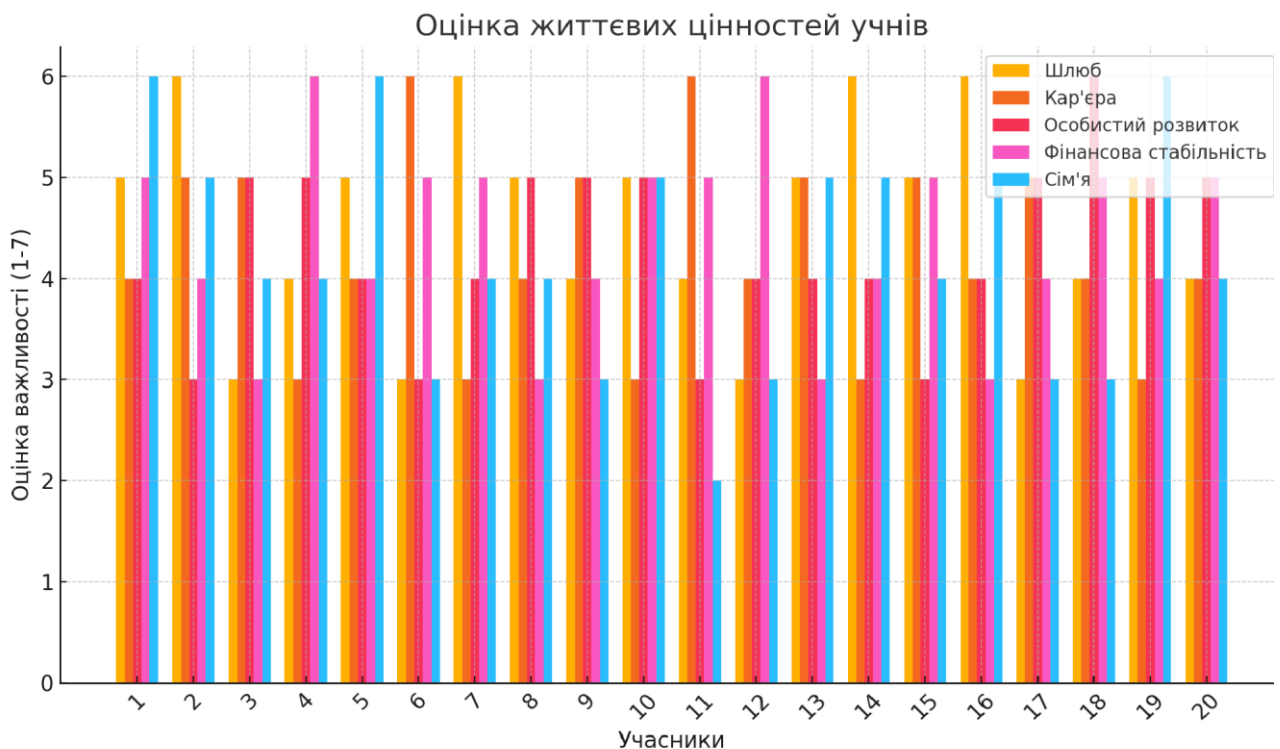
Результати дослідження дозволяють виявити структуру життєвих пріоритетів старшокласників. Найвищі показники отримали такі цінності, як здоров'я, сім'я, любов і освіта, що свідчить про сформованість у підлітків базових потреб у безпеці, приналежності та самопізнанні. Значущість цих категорій можна пояснити як впливом родинного виховання, так і потребою в стабільності на етапі професійного та особистісного самовизначення, ці сфери життя вважаються фундаментальними, і саме на них підлітки покладають найбільші сподівання щодо майбутнього.

Високий рейтинг роботи та самореалізації свідчить про тенденцію до розвитку внутрішньої мотивації і прагнення до досягнення. Водночас відносно низькі оцінки духовності та відпочинку можуть вказувати на ще не повністю сформовану ціннісно-смыслову сферу, а також домінування зовнішніх, більш конкретних цілей над абстрактними.

Таким чином, життєві орієнтації учнів характеризуються переважанням екзистенційних і соціально значущих цінностей, що є позитивним показником психологічного розвитку особистості на цьому віковому етапі. Уявлення про життєві цінності в учнів свідчать про **баланс між традиційними та сучасними пріоритетами**, де перші мають перевагу, але другі поступово набирають актуальності.

Ми провели п'яте дослідження за методикою "Оцінка життєвих цінностей" М. Рокіча – застосовується для порівняння індивідуальних та соціальних норм щодо шлюбу. Результати детальніше можна переглянути в Додатку Е. Нижче на діаграмі можемо побачити життєві цінності учнів.

Рис.2.2

Виходячи з діаграми, можна зробити такі висновки:

1. Висока значущість усіх цінностей

Всі життєві цінності (шлюб, кар'єра, особистий розвиток, фінансова стабільність, сім'я) отримали високі оцінки (в межах 4-6 балів за шкалою 1-7).

Це свідчить про те, що для учнів усі ці аспекти життя є важливими. Кар'єра та фінансова стабільність мають пріоритет. Червоні та рожеві стовпці (кар'єра і фінансова стабільність) часто мають найвищі значення, що може вказувати на сильну орієнтацію молоді на професійний успіх та матеріальне благополуччя.

2. Варіативність оцінки шлюбу та сім'ї

Оцінки шлюбу (жовті стовпці) та сім'ї (блакитні стовпці) дещо варіюються між учасниками. Це може означати, що не всі учні однаково пріоритизують ці аспекти життя.

3. Особистий розвиток як важливий аспект

Червоні стовпці (особистий розвиток) доволі стабільно отримують високі оцінки, що вказує на прагнення молоді до самовдосконалення.

Учні надають високу важливість як матеріальному благополуччю (кар'єра, фінансова стабільність) та особистому розвитку, так і сімейним цінностям (шлюб, сім'я). Це свідчить про прагнення до гармонійного поєднання професійної реалізації та особистого життя. Водночас, рівень значущості шлюбу та сім'ї варіюється серед учасників, що може відображати індивідуальні життєві пріоритети та сучасні тенденції у сприйнятті цих цінностей.

Висновок до розділу 2

У другому розділі бакалаврської роботи проведено емпіричне дослідження впливу батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб, яке дало змогу отримати кількісні й якісні дані, що поглиблюють теоретичне розуміння цієї проблематики. Результати дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Було висвітлено методологічні аспекти дослідження. Зазначено, що формування шлюбної мотивації є складним і багатовимірним процесом, у якому батьківський вплив відіграє суттєву роль. Обґрунтовано вибір психодіагностичних методик, які забезпечують комплексну оцінку мотиваційної, ціннісної та емоційної складової особистості. Методика ціннісних орієнтацій Рокіча дозволила дослідити значущість сімейних і шлюбних цінностей у молоді, тоді як методика В. Міллера дала можливість виявити домінуючі мотиваційні тенденції (на досягнення, на спілкування, на владу). Методика суб'єктивного контролю С. Бондарчука дозволила оцінити рівень відповідальності та внутрішнього контролю у прийнятті життєвих рішень, зокрема шлюбних.

2. Охарактеризовано організацію емпіричного дослідження, що відбувалося на базі Рівненського ліцею №8 Рівненської міської ради. Участь у дослідженні взяли учні старших класів, які перебувають у критичному періоді становлення життєвих орієнтацій, зокрема щодо сім'ї та шлюбу. Процедура збору даних була чітко структурованою та відповідала етичним вимогам: дотримано добровільності участі, конфіденційності результатів та доступності пояснень змісту опитувань. Репрезентативність вибірки дозволила отримати достовірні результати, які відображають реальні тенденції у формуванні шлюбної мотивації під впливом батьківського середовища.

3. Проведено всебічний аналіз результатів дослідження. Було виявлено, що позитивна емоційна атмосфера в родині, підтримка з боку батьків, відкритість у комунікації та конструктивна модель стосунків між батьками мають

безпосередній вплив на позитивне сприйняття шлюбу та на формування мотивації молоді до створення власної родини. Молоді люди, які виростили в стабільних повних сім'ях з високим рівнем взаєморозуміння між батьками, демонструють вищу готовність до вступу в шлюб, цінують любов, вірність, взаємну підтримку. Натомість ті, хто мав досвід спостереження за конфліктами, жорстким контролем або емоційною холодністю, часто виявляють знижену шлюбну мотивацію, висловлюють сумніви щодо доцільності шлюбу або схильні до відкладання цього рішення. Значущим також виявився фактор батьківських очікувань — надмірний тиск або неприйняття вибору молодої людини може викликати внутрішній конфлікт, знижуючи мотивацію до укладення шлюбу.

Загалом результати емпіричного дослідження підтверджують тезу про вирішальний вплив батьківського середовища на формування шлюбної мотивації молоді. Вони мають вагомим практичне значення для створення програм сімейного виховання, профілактики конфліктів між поколіннями, а також для розробки психопросвітницьких заходів щодо підготовки молоді до усвідомленого вступу в шлюб.

РОЗДІЛ 3. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ БАТЬКАМИ ТА МОЛОДДЮ В КОНТЕКСТІ ШЛЮБНОЇ МОТИВАЦІЇ

3.1 Принципи побудови корекційної програми

Корекційна робота з батьками та молоддю в контексті шлюбної мотивації є важливою складовою психологічної підтримки та формування стабільних і гармонійних сімейних відносин. Взаємодія між батьками і молоддю часто є складною через різні погляди, культурні очікування та соціальні стереотипи. Шлюбна мотивація молоді, а також сприйняття ролі родини та шлюбу в цілому, значною мірою залежить від виховання, досвіду і впливу батьків.

Психокорекційна робота допомагає батькам і молоді покращити взаєморозуміння, зменшити конфлікти і створити здорову основу для майбутнього шлюбу. Під час розробки корекційної програми важливо дотримуватися ряду принципів, які сприятимуть позитивним змінам у родинних стосунках.

Індивідуальний підхід. Одним із ключових принципів ефективної корекційної програми є індивідуальний підхід до кожної родини. Родина — це система, в якій кожен учасник відіграє важливу роль, і кожен має свої потреби та психологічні особливості.

Індивідуальний підхід передбачає уважність до особливостей кожного члена родини та забезпечення корекційної роботи, яка відповідатиме їхнім інтересам і проблемам. Загальна шлюбна мотивація визначає безпосередні мотиви одруження, які спонукають людину до пошуку шлюбного партнера.[15]. Це означає, що корекція має бути не тільки загальною, але й зорієнтованою на конкретну сім'ю чи пару.

Комплексність підходу. Корекційна програма повинна бути комплексною, оскільки взаємодія між батьками та молоддю охоплює багато аспектів, таких як емоційний, соціальний, когнітивний та поведінковий. Комплексний підхід дозволяє одночасно працювати над кількома проблемами,

покращуючи сімейну атмосферу і зміцнюючи комунікацію. Як зазначається в літературі, «Молоді батьки часто не володіють необхідними знаннями та навичками для ефективного виховання дітей» [15], що свідчить про необхідність комплексної роботи з батьками і молоддю.

Психокорекція повинна включати не лише розв'язання актуальних проблем, але й розвиток навичок, які допоможуть зміцнити шлюб і сімейну єдність у майбутньому.

Ресурсний підхід. Ресурсний підхід передбачає фокусування на сильних сторонах родини та пошук тих моментів, які можуть стати основою для покращення стосунків. Врахування позитивних ресурсів кожної сім'ї, таких як спільні цінності, переконання і традиції, дозволяє створити стійку основу для подолання труднощів. Як зазначає А. Віцинець, «Психологічна готовність молоді до раннього шлюбу та сімейного життя є важливим фактором стабільності та щастя в подружньому житті» . [16]

Залучення цих ресурсів дозволяє програмі бути більш ефективною та адаптованою до реальних потреб учасників.

Активна участь учасників. Корекційна програма вимагає активної участі не тільки психологів чи консультантів, а й самих учасників — як батьків, так і молоді. Важливо, щоб всі учасники були готові до змін, відкриті для нових ідей і бажали працювати над собою. За словами методистів, «Запропоновано окремі напрями психологічної роботи, що дають змогу підвищити соціально-психологічну готовність майбутнього подружжя до шлюбу» [17]. Лише за таких умов корекційна програма може бути результативною. Вона не повинна обмежуватися лише теоретичними знаннями, а також повинна включати практичні вправи та завдання, які дозволяють покращити комунікацію та стосунки між членами родини.

Емоційна підтримка. Психокорекційна робота не може бути ефективною без створення емоційно підтримуючого середовища. Взаємодія між батьками та молоддю повинна бути заснована на довірі та відкритості. Учасники повинні відчувати себе комфортно, щоб ділитися своїми переживаннями та емоціями. Як

зазначає Мельник, «Мотивація сімейних конфліктів та їх причини можуть бути як свідомими, так і несвідомими» [18]. Така підтримка дає можливість глибше розуміти один одного, а також сприяє позитивним змінам в інтерпретації конфліктних ситуацій.

Системність. Системний підхід є важливим для забезпечення логічної цілісності програми. Кожен етап програми має бути ретельно спланований, а методи — вибрані в залежності від результатів попередніх етапів. Це дозволяє оцінити прогрес і коригувати стратегію, якщо це необхідно. Як зазначається у наукових роботах, «Психологічні аспекти формування здорових стосунків у подружжі є ключовими для стабільності сім'ї» [19].

Програма повинна мати чітку структуру, яка дозволяє учасникам поступово втілювати нові знання та навички в повсякденне життя.

Поступовість і адаптивність. Кожен процес змін потребує часу та гнучкості, тому програма має бути адаптована до можливостей і потреб учасників. Поступове введення нових методик дозволяє уникнути перенавантаження і дає можливість для ретельного засвоєння матеріалу. Як зазначає О. Кляпець, «Психологічні особливості становлення сімей майбутніх офіцерів-прикордонників вимагають особливого підходу та уваги» [20]. Це вказує на необхідність враховувати індивідуальні особливості кожної родини і її готовність до змін.

Культурна чутливість. Одним із важливих аспектів побудови ефективної психокорекційної програми є врахування культурного контексту родини. Сучасні українські родини можуть мати значні відмінності в традиціях, релігійних переконаннях, уявленнях про гендерні ролі та значення шлюбу. Молодь, яка формується в умовах глобалізації, часто дотримується більш ліберальних поглядів на стосунки, що може суперечити уявленням батьків. У такій ситуації важливо враховувати різницю поколінь і проводити роботу, спрямовану на взаємне розуміння цінностей.

Культурно чутлива програма передбачає не оцінювання, а прийняття переконань кожної сторони, адаптацію завдань і технік до їхнього світогляду.

Такий підхід дозволяє уникати нав'язування моделей поведінки та сприяє ефективнішій взаємодії між батьками та молоддю.

Принцип конфіденційності та психологічної безпеки. Будь-яка ефективна психокорекційна програма повинна будуватися на основі довіри. Учасники повинні бути впевнені, що інформація, яку вони розкривають під час сесій, не стане відомою третім особам, не буде використана проти них або інтерпретована упереджено.

Особливо це важливо у роботі з родинами, де присутнє напруження або конфлікти, які могли накопичуватися роками. Психолог має дотримуватися етичних норм, забезпечуючи простір безпечного самовираження для кожного учасника.

Така атмосфера дозволяє вільніше говорити про переживання, образи, страхи, що в подальшому сприяє глибшій рефлексії та внутрішнім змінам. Порушення цього принципу може зруйнувати весь процес, тому конфіденційність є основою довготривалого й ефективного впливу.

Розвиток емоційного інтелекту як окрема цільова лінія. Окремої уваги у психокорекційній програмі заслуговує розвиток емоційного інтелекту — здатності усвідомлювати, розуміти та керувати власними емоціями, а також адекватно реагувати на емоції інших. Часто причинами конфліктів між батьками та дітьми є не тільки ціннісні розбіжності, а й емоційна неграмотність: складнощі у вираженні почуттів, неадекватна реакція на стрес або критику, надмірна емоційна напруга. Навчання навичкам емпатії, активного слухання, вербального й невербального вираження почуттів сприяє формуванню здорового стилю комунікації.

Практичні вправи можуть включати аналіз типових конфліктних ситуацій, виявлення «точок напруги», відпрацювання альтернативних сценаріїв взаємодії. Такий компонент дозволяє учасникам краще розуміти одне одного і знижує рівень емоційної ворожості у родині .

Здійснення психокорекційної роботи для покращення взаємодії між батьками та молоддю в контексті шлюбної мотивації є важливим інструментом

для зміцнення сімейних відносин. Врахування індивідуальних потреб родини, комплексний підхід, фокус на позитивних ресурсах та активна участь всіх членів родини є основними принципами, що забезпечують успіх цієї роботи.

Емоційна підтримка та системність у процесі корекції дозволяють досягнути стабільних результатів, а поступовість та адаптивність допомагають уникнути стресу та забезпечити сталий розвиток. Враховуючи ці принципи, корекційна програма може бути ефективним інструментом для покращення взаєморозуміння та гармонізації відносин у родинях, що особливо важливо для стабільності шлюбів у майбутньому.

3.2 Зміст психокорекційної програми «Розробка психокорекційних заходів для оптимізації взаємодії батьків і молоді в аспекті шлюбної мотивації»

Взаємодія між батьками і молоддю є ключовим фактором, що визначає формування у молодих людей ставлення до шлюбу та сімейних цінностей. Родина, як основний соціалізаційний інститут, має значний вплив на розвиток шлюбної мотивації в молоді. На жаль, багато молодих людей стикаються з труднощами в усвідомленні значення шлюбу, що часто обумовлено не тільки соціокультурними змінами, а й відсутністю відкритого обговорення цієї теми у родинях. Залишаючись без належної уваги з боку батьків, ці питання можуть бути сприйняті як менш важливі чи навіть викликати у молоді негативне ставлення до шлюбних відносин. У зв'язку з цим важливою є розробка психокорекційних заходів для оптимізації взаємодії між батьками і молоддю, що сприятиме формуванню здорових уявлень про шлюб і сім'ю [21].

1. Діагностика поточного стану взаємодії

Першим етапом корекційної програми була діагностика поточного стану взаємодії між батьками та молоддю. Це дозволяє виявити основні проблеми та бар'єри, які перешкоджали ефективній комунікації. Для цього використовувались різні психологічні методи, такі як анкети, інтерв'ю, а також психодіагностичні тести, що допомагають визначити рівень довіри між

поколіннями, ступінь відкритості у спілкуванні, а також розбіжності в поглядах на важливість шлюбу. Важливою частиною діагностики є також оцінка рівня конфліктності в сім'ї, адже наявність частих суперечок може бути однією з причин негативного ставлення молоді до шлюбу [22]. Крім того, визначення емоційного клімату в родині дозволяє коректно підходити до розробки подальших психокорекційних заходів. Діагностичний етап тривав близько 2 години

Анкетування охоплювало запитання, спрямовані на вивчення рівня довіри між поколіннями, особливостей стилю спілкування, ступеня відкритості у взаємодії, а також ставлення до інституту шлюбу.

Використано було, зокрема, анкету «Шлюб як цінність» (модифікована для цілей дослідження), яка дозволяла з'ясувати, як молодь і батьки оцінюють значення шлюбу в житті, чи розглядають його як соціальний обов'язок, потребу або особисту мету. Для вимірювання рівня довіри між батьками та дітьми використовувалася шкала довіри в сімейних стосунках, адаптована на основі методики Т. Лірі.

Також проводилися напівструктуровані інтерв'ю з учасниками — як індивідуальні, так і спільні (батько/мати з дитиною), що дало можливість дослідити характер взаємодії, виявити точки напруги, суперечності в поглядах на життєві цінності та шлюб.

З метою глибшого розуміння емоційного фону у родині застосовувалися проєктивні методики, зокрема:

- «Незакінчені речення» (теми: «У моїй родині...», «Шлюб для мене — це...», «Коли я думаю про майбутнє...»),
- а також малюнковий тест «Сім'я» (адаптація тесту Кіндера).

Загалом, результати діагностики дали змогу сформулювати психологічний портрет сімейної взаємодії, а також виділити типові труднощі, з якими стикалася молодь у побудові комунікації з батьками

2. Психоедукаційні заходи

Психоедукація є невід'ємною складовою програми, спрямованою на підвищення обізнаності молоді про шлюбні стосунки та основи сімейного життя. Для цього проводились спеціалізовані тренінги та семінари, на яких учасники знайомились з поняттями здорових стосунків, взаємної підтримки та рівноправ'я у шлюбі.

Важливими є також заняття, які орієнтовані на подолання стереотипів щодо традиційних ролей у сім'ї та шлюбі, формування у молоді більш гнучких і адекватних уявлень про сімейне життя. Психоедукаційні заходи включали різноманітні лекції, рольові ігри, дискусії, які допомагають учасникам краще зрозуміти значення партнерства у шлюбі та важливість емоційної підтримки. Враховуючи постійні зміни в суспільстві, програма має на меті формування гнучких і адаптивних підходів до вирішення конфліктів у родині та виявлення ефективних стратегій взаємодії в шлюбі [23].

Для досягнення цієї мети використовувалися такі методи:

- Лекції з елементами інтерактиву (тривалість 40 хвилин), на яких розглядалися основні поняття сімейних цінностей, психологічні аспекти партнерства, а також роль емоційної підтримки та комунікації в подружньому житті. Особлива увага приділялася розвінчанню стереотипів щодо традиційних ролей чоловіка та жінки у сім'ї, що сприяло формуванню більш гнучких і сучасних уявлень про сімейне життя.
- Рольові ігри (приблизно 40 хвилин), які моделювали типові ситуації сімейної взаємодії, зокрема розв'язання конфліктів, ухвалення спільних рішень, висловлення емоцій та підтримка партнера. Учасники мали можливість практично відпрацювати навички ефективного спілкування та емпатії, що є ключовими для гармонійних стосунків.
- Групові дискусії (до 30 хвилин), у яких учасники обговорювали власні установки щодо шлюбу, ділилися досвідом, а також формували усвідомлення важливості рівноправності та взаємоповаги у партнерстві. Модератор допомагав структурувати розмову, підтримував розвиток критичного мислення та заохочував до відкритого висловлення думок.

Враховуючи динамічність сучасного суспільства, програма акцентувала увагу на формуванні у молоді адаптивних і гнучких підходів до вирішення конфліктних ситуацій, які можуть виникати у сімейному житті. З цією метою розглядалися практичні стратегії подолання непорозумінь, а також розвиток навичок конструктивної комунікації і компромісу.

Загальна тривалість психоедукаційного блоку — приблизно 2 години, що дозволяло максимально охопити теоретичні знання та відпрацювати практичні вміння, не перевантажуючи учасників інформацією.

3. Тренінги комунікації та конфліктології

Важливою складовою тренінгів є впровадження методик розв'язання суперечок, де учасники можуть практично застосовувати навички, здобуті під час теоретичних занять. Застосування таких методик дозволяє не лише зменшити напруженість у родині, а й сприяє формуванню більш глибокого розуміння потреб кожного члена родини [22].

Зважаючи на численні проблеми у взаєморозумінні між поколіннями, важливим етапом програми були тренінги з комунікації та конфліктології. Це дало можливість не лише покращити взаємодію між батьками і дітьми, але й навчитися конструктивно вирішувати конфлікти, не допускаючи ескалації ситуації.

В ході тренінгів молодь та батьки розвивали навички активного слухання, вчаться уникати агресивних маніпуляцій і домагатися конструктивного результату в переговорах.

Загальна тривалість тренінгового блоку — до 2 годин, що дозволяє включити як теоретичні аспекти, так і практичні вправи. Структура тренінгу охоплює кілька ключових етапів:

1. Вступна частина (15–20 хвилин)

- Ознайомлення учасників з метою тренінгу.
- Мотиваційне обговорення: "Що для мене означає конструктивне спілкування в родині?"

- Вправа "Очікування і страхи", де кожен учасник висловив свої очікування від взаємодії з батьками або дітьми.

2. Розвиток комунікативних навичок (40–45 хвилин)

- Практична вправа "Діалог навпаки": учасники в парах тренуються слухати одне одного без перебивань, після чого мають перефразувати сказане партнером.
- Вправа "Токсичне – конструктивне": аналізують приклади токсичних фраз у конфліктах і пропонують їм конструктивні альтернативи.

3. Конфліктологічний блок (40 хвилин)

- Розбір типових сімейних конфліктів через метод "кейс-аналізу". Наприклад: "Батьки не схвалюють мого партнера", "Молодь не хоче дотримуватися традицій".
- Моделювання переговорів: у формі рольової гри учасники грають типову суперечку між батьками та дітьми, шукають варіанти компромісу, використовуючи техніки ненасильницької комунікації.

4. Рефлексія та підсумки (15–20 хвилин)

- Обговорення: що вдалося, що було складно, які техніки кожен хотів би впровадити у своєму житті.

Тренінг створив безпечний простір, де учасники могли відверто висловити свої почуття, переживання та прагнення, що сприяє зменшенню напруження в родині, допомогло не тільки здобути нові знання, але й інтегрувати їх у щоденну взаємодію. Завдяки цьому батьки і молодь можуть краще розуміти потреби одне одного та знижувати рівень конфліктності у родинних стосунках.

4. Формування позитивних сімейних цінностей

Формування позитивних сімейних цінностей є важливою частиною психокорекційної програми. Для цього організуються спеціальні заняття, на яких молоді люди отримують знання про різні аспекти сімейного життя, такі як партнерство, рівноправність, відповідальність і взаємна підтримка. Програма передбачає викорінення негативних стереотипів, що існують щодо шлюбу, таких

як "шлюб – це лише обов'язки", замінюючи їх на більш здорові уявлення про рівноправний та взаємопідтримуючий союз двох людей.

Окремою темою є роль емоційного інтелекту у стосунках: молодь повинна навчитися виявляти емпатію, розуміти почуття партнера та управляти своїми емоціями в стресових ситуаціях. Розвиток таких цінностей дозволяє формувати у молоді не лише адекватне ставлення до шлюбу, а й відповідальність за прийняття рішень у майбутньому шлюбі [23].

Формування позитивних сімейних цінностей є одним із ключових напрямків психокорекційної програми, оскільки саме система цінностей впливає на ставлення молоді до шлюбу та готовність будувати здорові й відповідальні стосунки. На цьому етапі відбувається корекція викривлених уявлень про сімейне життя та заміна деструктивних переконань на конструктивні установки, що сприяють гармонійним взаєминам.

Загальна тривалість блоку — приблизно 2 години.

1. Лекційно-дискусійний блок

- Обговорення поширених стереотипів: «Шлюб — це тягар», «Чоловік — годувальник, жінка — берегиня», «Сім'я тримається на жертвах».
- Робота з прикладами: учасники у групах порівнюють традиційні та сучасні погляди на шлюб, обговорюючи переваги й ризики кожного з підходів.

2. Розвиток емоційного інтелекту у сімейному контексті

- Учасники в парах описували конфліктну ситуацію і намагалися побачити її з позиції іншої людини.

3. Ціннісна рефлексія та вправи на усвідомлення

- Учасники аналізували позитивні та негативні моделі, які отримали в дитинстві.
- Завдання «5 головних цінностей моєї майбутньої родини» — створення особистого "ціннісного профілю" шлюбу.
- Обговорення в колі: які цінності молодь хоче транслювати своїм дітям у майбутньому.

4. Підсумок і зворотній зв'язок (15 хвилин)

- Коротке анонімне опитування щодо змін у ставленні до шлюбних цінностей після заняття.
- Вільне обговорення та відповіді на запитання.

Цей етап програми не лише поглиблює розуміння молоддю значення сімейних цінностей, а й сприяє формуванню відповідальності за власні життєві рішення у сфері шлюбу. Усвідомлення ролі емоційної зрілості, взаємної поваги, відкритості та гнучкості є основою для побудови стабільних та гармонійних сімейних стосунків у майбутньому.

5. Психологічна підтримка та консультування

Одним з важливих компонентів програми є індивідуальне психологічне консультування. В межах програми молодь та батьки мають можливість працювати з психологом, щоб розв'язувати особистісні проблеми, що можуть впливати на стосунки в родині. Це включає роботу з емоційними труднощами, стресами, страхами і переживаннями, які можуть бути пов'язані з темою шлюбу. Індивідуальні консультації дозволяють глибше з'ясувати внутрішні конфлікти, що можуть заважати налагодженню гармонійних стосунків у родині.

Психолог також працює з батьками, допомагаючи їм краще розуміти своїх дітей, формувати більш здорові підходи до виховання і надавати потрібну емоційну підтримку у складні моменти. Завдяки такій підтримці родина отримує додаткові інструменти для покращення взаємодії та емоційного клімату [21].

В межах реалізації психокорекційної програми було проведено індивідуальне психологічне консультування для учасників – як молоді, так і їхніх батьків. Цей етап виявився надзвичайно важливим, оскільки дозволив глибше зануритись у внутрішній світ учасників, розкрити приховані особистісні бар'єри та напругу у взаємостосунках, а також надати цілеспрямовану психологічну підтримку.

Консультування проводилось у форматі короткострокової допомоги (по 20–30 хвилин), що дало змогу охопити більшу кількість учасників і надати кожному індивідуальний простір для обговорення особистих переживань. Основні запити, з якими зверталася молодь, стосувалися:

- страху перед шлюбом,
- відчуття тиску з боку батьків,
- сумнівів у власній готовності до стосунків,
- невпевненості у собі як майбутньому партнерові.

Окремі консультації проводилися з батьками. Здебільшого вони висловлювали потребу краще розуміти своїх дітей, знайти нові підходи до спілкування без нав'язування, а також навчитись підтримувати дитину в емоційно складні моменти.

Під час психологічної роботи я користувалась такими методами:

- елементами когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) — для зміни деструктивних переконань щодо шлюбу;
- техніками позитивної психотерапії — для активізації особистісних ресурсів;

У результаті цієї частини програми спостерігалось помітне покращення емоційного стану як у молоді, так і в батьків, зниження рівня тривожності, підвищення впевненості в можливості налагодити гармонійні стосунки та сформувалась більша відкритість у спілкуванні між поколіннями.

6. Оцінка ефективності програми

Завершальним етапом психокорекційної програми є оцінка її ефективності. Це важливий крок, який дозволяє не тільки з'ясувати рівень змін у ставленні молоді до шлюбу, а й виявити сильні та слабкі сторони програми.

Оцінка проводиться шляхом опитувань, інтерв'ю з учасниками, а також шляхом порівняння досягнутих результатів із початковим станом взаємодії між батьками і молоддю. За результатами оцінки коригуються подальші кроки програми, що дозволяє підвищити її ефективність і врахувати індивідуальні потреби кожної родини [23].

Розробка психокорекційної програми для оптимізації взаємодії батьків і молоді є важливим інструментом, який дозволяє покращити стосунки в родині, підвищити шлюбну мотивацію молоді та сформувати у них здорові цінності. Програма, яка включає в себе діагностику поточного стану взаємодії,

психоедукаційні заходи, тренінги з комунікації та конфліктології, формування позитивних сімейних цінностей, а також психологічну підтримку, є важливим кроком до створення гармонійних стосунків між поколіннями. Завдяки цим заходам молодь отримує не лише знання, а й практичні навички, які допоможуть їй у майбутньому побудувати здорові та щасливі шлюбні відносини.

Завершальним етапом реалізованої мною психокорекційної програми стала оцінка її ефективності. Цей етап дозволив не лише виявити позитивну динаміку у зміні ставлення молоді до шлюбно-сімейних цінностей, але й визначити сильні та менш ефективні компоненти програми з метою її подальшого вдосконалення.

Для оцінювання результатів було використано комплексний підхід:

- Повторна діагностика (аналогічна тій, що проводилась на початку) дозволила відстежити зміни у рівні комунікативної відкритості між батьками та молоддю, ступені емоційної напруженості, а також зміни у ставленні до теми шлюбу.
- Анкетування та опитування учасників після завершення програми дали змогу зібрати суб'єктивні враження, емоційні відгуки та оцінки ефективності окремих етапів.
- Напівструктуровані інтерв'ю з окремими представниками молоді та батьками дозволили якісно проаналізувати зміни в динаміці спілкування та розумінні одне одного.

Загалом, учасники відзначили, що стали краще розуміти позицію іншої сторони, більш відкрито висловлюють свої думки, а ставлення до шлюбно-сімейних питань стало більш усвідомленим і зрілим. Молодь продемонструвала більшу готовність брати на себе відповідальність у стосунках, а батьки — проявляти повагу до особистісного вибору своїх дітей.

Крім того, аналіз результатів показав:

- зниження рівня конфліктності у родинях (за самооцінкою учасників);
- зростання індексу комунікативної ефективності;
- формування більш гнучких уявлень про сім'ю, шлюб і партнерство;

- зростання рівня емоційної зрілості та емпатійності.

Отримані дані дали змогу виявити найефективніші компоненти програми, зокрема: психоедукаційні тренінги, заняття з розвитку емоційного інтелекту, практичні тренінги з ненасильницького спілкування, а також індивідуальне консультування.

Підсумовуючи, проведена мною психокорекційна програма стала ефективним інструментом у гармонізації взаєностосунків між батьками та молоддю, формуванні шлюбної мотивації та підвищенні якості комунікації в родині. Завдяки інтегрованому підходу учасники отримали не лише нові знання, а й практичні навички, необхідні для побудови конструктивних і зрілих взаємин у майбутньому.

3.3 Практичні рекомендації для батьків що до формування ціннісних орієнтацій молоді для підвищення мотивації до вступу у шлюб

Формування правильних ціннісних орієнтацій у молоді — це складний і тривалий процес, у якому батьки відіграють важливу роль. Адже саме сім'я є першою школою, де молодь отримує уроки любові, підтримки, довіри та взаємоповаги. Батьки можуть допомогти своїм дітям сформувати правильні уявлення про шлюб, про партнерські стосунки, а також про важливість і відповідальність, які несе сімейне життя. Правильне розуміння цих аспектів буде сприяти підвищенню мотивації до вступу в шлюб і формуванню здорових стосунків у майбутньому.

1. Відкриті та чесні розмови про шлюб і сім'ю. Відкриті розмови про шлюб та сімейні цінності є важливим елементом соціалізації молоді, адже вони формують правильне уявлення про шлюб [24].

- Рекомендація: Регулярні, відкриті розмови про шлюб, партнерство та сімейні стосунки є важливою частиною виховання. У батьків повинна бути готовність вести ці розмови з дітьми в доступній та зрозумілій формі, не зводячи тему до сухих порад чи інструкцій. Під час таких бесід слід звертати увагу на позитивні аспекти шлюбу, такі як підтримка партнера в складні моменти життя, важливість взаємної допомоги і розвитку в парі.

- Практичний аспект: Під час таких бесід можна обговорювати шлюбні цінності, наводити приклади здорових стосунків, спільного розвитку та допомоги один одному. Батьки можуть звертати увагу на те, що шлюб не є кінцевою метою, а є постійним процесом взаємодії, розвитку та адаптації до змін.

Наприклад, мати може поділитися з дочкою історією про те, як у складний період життя (втрата роботи, хвороба близького) її чоловік підтримував її морально і фізично, і як це зміцнило їхні стосунки. Такі реальні історії створюють у молоді уявлення про те, що шлюб — це не лише романтика, а насамперед партнерство, довіра і готовність бути поруч у різні моменти життя.

Якщо такі розмови проводяться регулярно, у молодій людині формується внутрішня впевненість у тому, що вона зможе побудувати стосунки, засновані на повазі та підтримці. Вона не боїтиметься вступати в шлюб, бо вже матиме певне емоційне "бачення" здорової моделі.

2. Моделювання здорових стосунків у родині. Саме позитивний досвід батьків є основним чинником формування у молоді правильного уявлення про шлюб і сім'ю [25].

- Рекомендація: Діти вчаться на прикладах, тому важливо, щоб батьки демонстрували здорові стосунки між собою. Поважні, чуйні, доброзичливі відносини між партнерами — це те, що впливає на формування у дітей уявлень про шлюб. Батьки повинні бути прикладом любові, підтримки, довіри та компромісу.
- Практичний аспект: Батьки можуть показувати дітям, як вирішувати конфлікти без крику чи насильства, як ділитися емоціями та думками, як підтримувати один одного в складних ситуаціях. Це надасть молоді чітке розуміння того, що шлюб ґрунтується на рівноправному партнерстві, де кожен має право висловлювати свою думку та отримувати підтримку від партнера.

Уявімо ситуацію: підліток бачить, як його батьки після непорозуміння не кричать один на одного, а сідають на кухні та спокійно обговорюють, що

кожного турбує. Вони визнають свої емоції, просять вибачення, пояснюють свої дії. Після розмови вони обіймаються чи підтримують одне одного словесно. Для дитини це сильний приклад — вона вчиться, що конфлікт не означає кінець стосунків, а навпаки — може бути точкою зростання.

Якщо ж дитина постійно бачить агресію, ігнорування чи приниження між батьками це створює у неї негативний образ шлюбу, що в майбутньому може викликати страх перед зобов'язаннями або, навпаки, толерантність до токсичних стосунків.

Позитивне моделювання змінює ситуацію тим, що закладає у молоді переконання: здорові стосунки можливі, вони вимагають роботи, але приносять підтримку і розвиток.

3. Навчання навичок ефективної комунікації. Ефективна комунікація в родині є основою для розвитку здорових партнерських стосунків [26].

- Рекомендація: Шлюб вимагає високого рівня комунікації, і вміння ефективно висловлювати свої думки і почуття, а також слухати партнера, є необхідним для успішних стосунків. Батьки повинні навчати своїх дітей правильно передавати свої потреби та емоції, а також вміння слухати і розуміти точку зору іншої людини.
- Практичний аспект: Можна проводити сімейні дискусії, де кожен член сім'ї висловлюється на певну тему, але інші мають обов'язок уважно слухати і не перебивати. Це тренує навички активного слухання, а також формує здатність висловлювати свої думки без агресії чи звинувачень.

Наприклад, у родині щонеділі відбуваються короткі сімейні збори, де кожен розповідає, що його турбує, чим він задоволений, які має ідеї чи побажання. Батьки не критикують, а уважно слухають, ставлять уточнювальні запитання, дякують за відвертість. Така практика привчає дітей не боятися говорити відкрито — навіть про неприємне, і при цьому зберігати повагу до співрозмовника.

Якщо ж у родині будь-які спроби дитини висловитися ігноруються або висміюються, це формує у неї установку: «Моя думка неважлива», або «краще

мовчати, ніж створювати конфлікт». У майбутньому це може призвести до емоційного відчуження у стосунках або накопичення внутрішньої напруги. Використання рекомендації щодо розвитку комунікації змінює ситуацію кардинально: молода людина, яка вміє відкрито і з повагою говорити про себе, значно краще будує партнерські стосунки. Вона здатна обговорювати конфлікти без страху, будувати довіру і глибший емоційний зв'язок з партнером.

4. Підтримка індивідуальних захоплень і самореалізації. Самореалізація є важливим етапом на шляху до створення здорових стосунків у шлюбі, оскільки дозволяє кожному партнеру зберігати свою індивідуальність [27].

- Рекомендація: У шлюбі важливо не тільки бути партнером, але й зберігати власну індивідуальність. Батьки повинні заохочувати дітей до самореалізації, підтримувати їхні інтереси та хобі. Самостійність і впевненість у собі — це базові цінності, які допомагають людям відчувати себе щасливими у стосунках.
- Практичний аспект: Батьки можуть активно підтримувати дитину у виборі професії, захоплень, а також сприяти розвитку особистих інтересів. Це допоможе молоді відчувати власну цінність, що важливо для рівноправного партнерства у шлюбі.

Уявімо ситуацію: дівчина з дитинства любить малювати, але батьки переконані, що це несерйозне захоплення, тому постійно наполягають на «практичній» професії. У результаті вона відмовляється від хобі, обирає фах, який їй не до душі, і з часом втрачає впевненість у собі. Вона вступає в шлюб, відчуваючи себе нереалізованою, залежною емоційно і матеріально, що створює напругу в стосунках.

Натомість, якщо батьки з раннього віку підтримували її інтерес до малювання — купували фарби, водили на виставки, хвалили її роботи — вона б відчувала себе цінною особистістю, навчилася б самовиражатися, заробляти власні гроші, будувати здорові кордони. У шлюбі така людина не боїтиметься відстоювати свої потреби й не розчиниться у партнері, а буде рівноправною

особистістю. Повага до власної індивідуальності зменшує ризик психологічної залежності та сприяє глибшому взаєморозумінню в парі.

Таким чином, підтримка самореалізації дитини з боку батьків формує впевнену, самодостатню людину, яка здатна будувати повноцінні, дорослі стосунки.

5. Підтримка цінностей партнерства та рівноправ'я. Це підтверджує Федорова Л.Г., яка зазначає, що «рівноправ'я в шлюбі є важливою умовою для успіху та довготривалих відносин» [28].

- Рекомендація: Батьки повинні навчати дітей важливості рівноправних стосунків, де кожен партнер має рівні права і обов'язки. Шлюб не має бути територією для домінування одного партнера над іншим. Важливо, щоб молодь розуміла, що справжнє партнерство вимагає взаємоповаги, підтримки та готовності допомогти один одному в різних ситуаціях.
- Практичний аспект: Батьки можуть надавати приклади того, як вони підтримують одне одного в домашніх обов'язках, як приймають рішення разом, а не за принципом "хто головний". Це дозволить дітям зрозуміти, що здорові стосунки — це рівність, взаєморозуміння та партнерство.

Наприклад, у родині, де обоє батьків працюють, але лише мати займається хатніми справами, дитина з раннього віку спостерігає закріплену гендерну нерівність. Такий приклад може призвести до того, що син виросте з переконанням, що домашня робота — це «жіноча справа», а донька вважатиме, що має все тягнути на собі, навіть у шлюбі. Це породжує емоційне вигорання, конфлікти, відчуття несправедливості в партнерських стосунках.

Інша ситуація — батько і мати разом готують вечерю, по черзі прибирають, допомагають дітям з уроками. Вони радяться одне з одним щодо фінансів, планування відпустки або купівлі важливих речей. Якщо дитина бачить такі приклади щодня, вона формує уявлення про шлюб як про спільне партнерство, де обоє несуть відповідальність, поважають одне одного, вміють домовлятися.

Коли така молода людина вступає в шлюб, вона прагне справедливого розподілу ролей, не боїться ділити відповідальність, готова обговорювати

проблеми без примусу чи тиску. Це суттєво зменшує ризик конфліктів, сприяє побудові стосунків, заснованих на довірі, і підвищує загальну мотивацію до створення сім'ї.

6. Виховання відповідальності і взаємної підтримки. Як пише Власова Н.А. «відповідальність за стосунки та взаємопідтримка — це основні складові успішного шлюбу» [25].

- Рекомендація: Важливе значення для майбутнього шлюбу має здатність брати на себе відповідальність за партнерські стосунки. Батьки повинні навчати своїх дітей, що в шлюбі важлива не тільки любов, але й здатність нести відповідальність за своєчасну допомогу, підтримку в складні моменти та готовність до спільного вирішення проблем.
- Практичний аспект: Організація ситуацій, де діти можуть відповідати за певні обов'язки в родині (наприклад, турбота про молодших братів і сестер, допомога по дому), сприятиме формуванню відчуття відповідальності та готовності підтримувати іншого.

Прикладом може бути родина, де підлітку довіряють догляд за молодшою сестрою, дозволяють самостійно планувати покупки або відповідати за приготування вечері у визначені дні. Це не лише виховує в ньому відповідальність, але й формує звичку допомагати іншим.

Якщо дитина виростає в атмосфері, де підтримка — норма, то в дорослому житті вона не чекатиме, що за неї все вирішать. У шлюбі така людина не тікатиме від труднощів, а братиме участь у вирішенні сімейних питань, з розумінням ставитиметься до потреб партнера. Це дозволяє будувати стабільні й довірливі стосунки, що, у свою чергу, мотивує молодь до створення власної родини.

7. Формування розуміння того, що шлюб — це процес, а не кінцева мета

- Рекомендація: Молодь повинна розуміти, що шлюб — це не "мета", а постійний процес розвитку партнерських стосунків. Батьки повинні наголошувати на тому, що для того, щоб шлюб був успішним, необхідно працювати над ним постійно: підтримувати емоційний зв'язок, вирішувати конфлікти, допомагати партнеру рости та розвиватися.

- Практичний аспект: Батьки можуть організувати сімейні зустрічі, де обговорюватимуться аспекти шлюбного життя, важливість спільного розвитку, підтримки в складні моменти та розуміння того, що шлюб вимагає постійного вдосконалення.

Наприклад, у сім'ї, де батьки разом працюють над вирішенням проблем чи то фінансових, чи побутових і розповідають про це дітям, формується уявлення, що ідеального шлюбу не існує, а є лише готовність працювати над ним. Батьки можуть чесно говорити: «Ми не завжди згодні, але вчимося домовлятися», «У нас був складний період, але ми підтримували одне одного».

У майбутньому така модель дозволяє молоді не розчаровуватись у перші місяці після весілля, не очікувати ідеалу, а розуміти, що емоційна близькість, довіра та стабільність — це результат постійної спільної праці. Це зменшує страх перед шлюбом і підвищує готовність створювати тривалі стосунки.

8. Підтримка здорового підходу до сексуальності та інтимних стосунків

- Рекомендація: Під час бесід про шлюб важливо звертати увагу на здоровий підхід до сексуальності. Батьки повинні створювати атмосферу, де діти можуть звертатися до них з питаннями про інтимні стосунки та отримувати відповіді, засновані на повазі, згоді та довірі.
- Практичний аспект: Батьки можуть говорити з дітьми про значення сексуальної довіри в стосунках, обговорювати важливість поважати межі партнера та спільно вирішувати питання інтимного характеру.

У родинях, де тема сексуальності є табуованою, молодь часто шукає відповіді в інтернеті або у друзів, що може формувати викривлене уявлення про інтимність. Натомість, якщо батьки готові відповідати на питання підлітка без осуду й сорому, дитина вчиться сприймати сексуальність як природну частину стосунків, що базується на повазі.

Якщо, наприклад, донька ставить питання про перші інтимні стосунки, і мати не відмахується, а говорить з нею відкрито — пояснюючи важливість згоди, безпеки, емоційної готовності — це формує відповідальний підхід до стосунків. Така молодь у майбутньому не стане сприймати інтимність як засіб маніпуляції

або обов'язок, а бачитиме в ній взаємну довіру, що значно знижує ризики емоційних травм і зміцнює шлюб.

9.Формування уміння планувати спільне майбутнє.

- Рекомендація: Навчити молодь ставити спільні цілі і планувати їх досягнення, що зміцнює партнерські відносини і підвищує відповідальність за шлюб.
- Практичний аспект: Батьки можуть залучати дітей до сімейного планування — бюджет, відпочинок, довгострокові проекти. Це демонструє, як спільна робота над цілями підтримує партнерство і допомагає долати труднощі разом.

Наприклад батьки залучають підлітка до планування сімейного бюджету на відпочинок, обговорення великих покупок або визначення пріоритетів у витратах. Це формує в нього розуміння, що партнерство — це співпраця та відповідальність за спільне майбутнє.

10.Виховання толерантності і поваги до різних поглядів

- Рекомендація: Важливо формувати у дітей повагу до думок і переконань інших людей, що знижує конфліктність у сімейних відносинах.
- Практичний аспект: Батьки можуть організовувати обговорення різних точок зору у сім'ї, навчаючи дітей слухати і приймати інші думки, навіть якщо вони відрізняються від власних.

Наприклад У сім'ї виникає дискусія на тему політики або релігії, де думки членів сім'ї відрізняються. Батьки показують, як слухати один одного без образ і непорозумінь, підтримують атмосферу поваги. Молодь вчиться приймати різні точки зору, що допоможе уникнути багатьох конфліктів у шлюбі через неприйняття думок партнера.

11. Формування реалістичних очікувань від шлюбу

Рекомендація:Одним із ключових чинників стабільності стосунків є реалістичне уявлення про шлюб: не як про постійну романтику, а як про роботу над собою, підтримку партнера та здатність долати труднощі.

Батьки мають допомагати дітям розуміти, що щасливі стосунки потребують часу, зусиль і терпіння.

Практичний аспект: Відкрите обговорення подружніх обов'язків: Батьки можуть розповідати дітям, що стосунки включають розподіл домашніх обов'язків, фінансове планування, спільні рішення. Можна вводити підлітків у ці розмови, показуючи їм «невидиму» частину шлюбу, якої не видно в романтичних історіях. **Пояснення циклів розвитку подружніх стосунків,** молоді має знати, що існують фази розвитку стосунків:

- *закоханість → звикання → конфлікти та адаптація → справжнє партнерство.*

Циклічність дозволяє зрозуміти, що охолодження почуттів — не кінець любові, а її трансформація. Це знижує рівень тривоги та попереджає розчарування.

Розповіді про пари, які зберегли стосунки через роботу над собою, компроміси, прощення — створюють зразки реальної стійкості. Варто робити акцент не лише на "успішних історіях", а й на шляхах їх досягнення.

Батьки мають ключову роль у формуванні уявлень молоді про шлюб і партнерські стосунки. Вони можуть сприяти підвищенню мотивації до вступу в шлюб, навчаючи дітей здоровим стосункам, взаємній підтримці, розвитку партнерства та відповідальності. За допомогою відкритих розмов, практичного прикладу і підтримки в особистісному розвитку молоді можна сформувати правильні ціннісні орієнтації, які будуть сприяти побудові здорових і гармонійних стосунків у майбутньому подружньому житті

Висновок до розділу 3

Третій розділ дипломної роботи було присвячено практичному аспекту проблеми — розробці та реалізації психокорекційної програми, спрямованої на покращення взаємодії між батьками та молоддю в контексті формування мотивації до вступу у шлюб. На основі теоретичного аналізу, результатів емпіричного дослідження та практичних потреб було розроблено й апробовано комплекс психологічних заходів, що дозволяють оптимізувати взаємини у сімейній системі. Основні висновки можна сформулювати наступним чином:

1. Визначено основні принципи побудови ефективною психокорекційної програми, яка враховує сучасні психологічні підходи та соціальні запити. Основою для розробки програми стали такі принципи: цілісність підходу (врахування впливу сімейної системи), гуманістична орієнтація (повага до унікальності кожного учасника), інтерактивність (залучення учасників у процес

через обговорення та активні методи), а також принцип доступності та етичності. Обґрунтовано, що без системної психокорекції з обома сторонами — і з молоддю, і з батьками — зміна у ставленні до шлюбу та власного вибору відбувається поверхнево або фрагментарно. Психологічне втручання повинно будуватись на принципах партнерства, довіри, щирої взаємодії та конструктивного діалогу.

2. Розкрито зміст і структуру психокорекційної програми «Розробка психокорекційних заходів для оптимізації взаємодії батьків і молоді в аспекті шлюбної мотивації». Програма побудована у форматі тренінгових занять, до яких входять психодіагностичні вправи, групові обговорення, рольові ігри, елементи арт-терапії та завдання на розвиток емоційного інтелекту. Основна мета полягала у створенні безпечного середовища для дослідження цінностей, переконань, очікувань та внутрішніх суперечностей, пов'язаних із шлюбом. Під час реалізації програми учасники мали можливість:

- усвідомити власні установки щодо шлюбу;
- проаналізувати вплив батьківських моделей на особисті очікування;
- навчитися відкрито комунікувати зі значущими дорослими;
- сформулювати нові стратегії взаємодії, що ґрунтуються на повазі, прийнятті та підтримці.

Програма стала простором для діалогу, в якому і батьки, і молодь змогли краще зрозуміти позиції одне одного, а також знайти шляхи до порозуміння без конфлікту чи тиску.

3. Сформульовано практичні рекомендації для батьків, що мають на меті підтримати шлюбну мотивацію своїх дітей не шляхом тиску чи нав'язування моделей, а через створення умов для самостійного, усвідомленого вибору. До таких рекомендацій належать: розвиток відкритої та безоціночної комунікації в родині; надання позитивного прикладу подружніх стосунків; підтримка ініціатив молоді; повага до її вибору; обговорення шлюбних питань як рівноправних партнерів, а не через позицію зверху вниз. Також запропоновано окремі практичні методи, які можуть бути використані батьками у щоденному

спілкуванні (активне слухання, рефлексивні запитання, визнання емоцій молоді, відмова від критики у формі “ярликів”).

Таким чином, розроблена психокорекційна програма підтвердила свою актуальність, ефективність і практичну значущість. Вона створює можливості для гармонізації міжпоколінневих стосунків, підвищення психологічної готовності молоді до створення власної сім’ї та свідомого формування життєвих цілей. У довгостроковій перспективі впровадження подібних програм може стати основою для зниження рівня розлучень, покращення якості шлюбних стосунків і загального емоційного клімату в сім’ї.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблематика впливу батьків на мотивацію молоді до вступу у шлюб є надзвичайно актуальною в умовах сучасного українського суспільства, де трансформації сімейних цінностей, зміна шлюбних орієнтацій і зростання кількості розлучень вимагають переосмислення традиційних уявлень про підготовку до шлюбу. У цій дипломній роботі проведено комплексне дослідження, яке поєднало теоретичний аналіз, емпіричну перевірку гіпотез і практичну реалізацію психокорекційної програми. Отримані результати дозволяють зробити такі узагальнені висновки:

1. Теоретичний аналіз показав, що мотивація до вступу у шлюб є багатофакторним явищем, у формуванні якого важливу роль відіграє родинне середовище, зокрема батьки як джерело первинної соціалізації. Було з’ясовано, що у процесі формування шлюбної мотивації вирішальне значення мають:

- стиль батьківського виховання;
- характер міжособистісних стосунків у сім'ї;
- рольові моделі подружніх стосунків;
- рівень емоційної підтримки та комунікації між батьками й дитиною.

Аналіз гуманістичного, соціально-когнітивного, екологічного та біхевіористичного підходів дозволив сформувати цілісне уявлення про психологічні механізми шлюбної мотивації. Особлива увага приділена тому, як позитивний або негативний досвід у батьківській родині формує у молоді базові очікування щодо майбутнього шлюбу.

2. Було здійснено емпіричне дослідження з використанням комплексу психодіагностичних методик, яке дало змогу практично перевірити гіпотези, сформульовані на основі теоретичного аналізу. Результати свідчать про статистично значущу залежність між якістю взаємодії в родині та рівнем шлюбної мотивації молоді. Зокрема:

- молодь, що виховувалась у повних, гармонійних сім'ях, демонструє високий рівень готовності до шлюбу, позитивне ставлення до подружніх стосунків, чітке уявлення про шлюбні цінності;
- респонденти з досвідом негативних або конфліктних сімейних стосунків частіше проявляють страх перед шлюбом, уникання відповідальності, знижену мотивацію або схильність до відкладання створення родини;
- велике значення має також батьківський тиск чи нав'язування поглядів — він призводить до внутрішніх конфліктів у молоді, сприяє опору, непевності або протестним реакціям у виборі партнера.

Дослідження також підтвердило, що сімейні цінності молоді значною мірою сформовані під впливом батьківського прикладу. Молоді люди схильні несвідомо відтворювати модель стосунків своїх батьків у власному подружньому житті.

3. Розроблено психокорекційну програму «Розробка психокорекційних заходів для оптимізації взаємодії батьків і молоді в аспекті шлюбної мотивації» метою якої стало покращення взаєморозуміння між батьками та дітьми в аспекті шлюбної мотивації. Програма містила серію тренінгових занять, спрямованих на розвиток навичок ефективного спілкування, емоційної обізнаності, уміння вирішувати конфлікти, а також на осмислення сімейних установок. Програма базувалася на принципах гуманістичної психології, партнерської взаємодії, поваги до особистісних кордонів та внутрішньої автономії молоді людини.

У результаті реалізації програми учасники змогли краще усвідомити вплив батьків на власні погляди щодо шлюбу, знизити напругу у взаємодії з родиною, переглянути усталені переконання, які заважали формуванню позитивної мотивації до шлюбу. Батьки, у свою чергу, навчилися краще чути своїх дітей, утримуватися від надмірного контролю, надавати підтримку, не нав'язуючи власних рішень.

4. Розроблені практичні рекомендації для батьків мають важливу прикладну цінність. Вони орієнтовані на формування таких аспектів виховної взаємодії, як повага до вибору дитини, відкритість до діалогу, демонстрація позитивного прикладу шлюбних стосунків, підтримка без тиску. Реалізація цих рекомендацій може сприяти покращенню психологічного клімату в сім'ї та формуванню більшої автономності, відповідальності та впевненості у молоді.

Отже, проведене дослідження підтвердило гіпотезу про те, що батьківський вплив є ключовим фактором у формуванні мотивації молоді до вступу у шлюб. Теоретичні узагальнення, результати емпіричного дослідження та психокорекційна робота дозволили не лише глибше зрозуміти дане явище, а й запропонувати конкретні шляхи його позитивного впливу. Дипломна робота має як наукове, так і практичне значення, і може бути використана у сфері сімейного консультування, педагогічної практики, психологічної підготовки молоді до шлюбу та профілактики деструктивних міжпоколінневих конфліктів.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. Сімейна психологія: теоретичні та практичні аспекти. Київ: Освіта, 2019.
2. Музика О. Трансформації сімейних цінностей в Україні. – Київ: Либідь, 2020.
3. Маслоу А. Мотивація та особистість. Нью-Йорк: Harper, 1954.
4. Роджерс К. Особистісний розвиток. Бостон: Houghton Mifflin, 1961.
5. Титаренко Т. Сімейна психологія: сучасні тенденції. Київ: Академпрес, 2012.
6. **Albert Bandura's Social Cognitive Theory .Albert Bandura's Social Learning Theory In Psychology**
7. Бронфенбреннер У. Екологія людського розвитку. Harvard Press, 1979.
8. Кікінежді О. Психологічні особливості шлюбного вибору. – Львів: ЛНУ, 2015.
9. Мінухін С. Сімейна терапія. Львів: Літопис, 2010. 318 с.

10. Кочубей А. В. Сімейне виховання в контексті формування шлюбних орієнтацій молоді. Науковий вісник РДГУ. 2021. Вип. 18. С. 92–97.
11. Моляко В. О. Психологія сім'ї. К.: Либідь, 2010.
12. Кирильчук Л. Є. Основи психологічного консультування. К.: Центр учбової літератури, 2020.
13. Савчин М. В. Психологія сім'ї: навчальний посібник. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2015.
14. Рокич, М. Ціннісні орієнтації: методика діагностики М. Рокич. Психологія і сучасність. 2004. № 2. С. 45–51.
15. Столярук О. Психологія сучасної сім'ї. Київ: Видавництво Київського університету, 2015. URL:
16. Віцинець А. Психологічна готовність молоді до раннього шлюбу та сімейного життя. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024.
17. Кляпець О. Підготовка молоді до подружнього життя. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2010.
18. Мельник А. Психологія сімейних стосунків: текст лекції. Харків: ХНУ, 2018.
19. Кляпець О. Я. Психологічні аспекти формування здорових стосунків у подружжі. Чернівці: Буковинський університет, 2016.
20. Кляпець О. Я. Психологічні особливості становлення сімей майбутніх офіцерів-прикордонників. Київ: НАОУ, 2019.
21. Кляпець О. Психологічна готовність молоді до раннього шлюбу та сімейного життя. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2020.
22. Кляпець О. Я. Психологічні аспекти формування здорових стосунків у подружжі. Чернівці: Буковинський університет, 2016.
23. Мельник А. Психологія сімейних стосунків: текст лекції. Харків: ХНУ, 2018.
24. Байсова О. В. Психологічні особливості формування шлюбної мотивації в молоді. Психологія і суспільство. 2015. № 2. С. 45-53.

25. Власова Н. А. Шлюбні цінності і мотивація молоді: соціально-психологічний підхід .Журнал практичної психології та психотерапії. 2018. Т. 11. № 4. С. 62-67.
26. Літанська І. І. Взаємодія батьків і дітей у формуванні шлюбної мотивації молоді .Психологія сім'ї. 2019. № 3. С. 78-85.
27. Соколова Т. М. Формування здорових стосунків у родині як чинник шлюбної мотивації молоді .Сімейна психологія. 2020. Т. 13. № 2. С. 53-60.
28. Федорова Л. Г. Психологічний супровід молоді на етапі підготовки до шлюбу: досвід та перспективи .Психологічний часопис. 2017. Т. 22. № 1. С. 34-40.
29. Бондарчук, С. О. Методика суб'єктивного контролю (СОК): навчально-методичний посібник С. О. Бондарчук. К.: Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2012. – 88 с.
30. Миллер, В. Методика дослідження мотиваційної спрямованості особистості. В. Миллер .Психодіагностичний практикум. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. С. 113–119.
31. Москаленко, О. Т. Методика «Структура життєвих цінностей»: метод. рек. О. Т. Москаленко. Харків: Психологія, 2011. – 52 с.
32. **Сайтарли І. А.** Культура міжособистісних стосунків у сім'ї. *Культурологія* : підручник. Київ : Академія, 2007. URL: https://pidru4niki.com/17190512/kulturologiya/kultura_mizhosobistisnih_stosun_kiv_simyi (дата звернення: 12.09.2025).
33. **Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І.** Психологія сім'ї : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Книжкове вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pomytkina_Liubov/Psykholohiia_simji.pdf (дата звернення: 12.09.2025).
34. **Каращенко О. О., Шпортун О. М.** Психологія сім'ї : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Твори», 2021. 268 с. URL: docs.academia.vn.ua (дата звернення: 12.10.2025).

35. Вплив батьківської сім'ї на формування уявлень про майбутню сім'ю у ранній дорослості. *INFORUM.IN.UA* : матеріали наук. інтернет-конф. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/20/57/433> (дата звернення: 12.10.2025).
36. Рівненський ліцей № 19 Рівненської міської ради : офіційний сайт. URL: <https://rosvita.rv.ua/index.php/zaklady-zahalnoyi-serednoyi-osvity?view=article&layout=edit&id=19> (дата звернення: 12.11.2025).
37. Рівненський ліцей № 19 Рівненської міської ради. *ISVO* : інформаційна система управління освітою. URL: <https://rv.isuo.org/schools/view/id/16557> (дата звернення: 12.09.2025).
38. Методика «Ценностные ориентации» (М. Рокіч). *Психологос* : енциклопедія практичної психології. URL: http://psychologis.com.ua/metodika_cennostnye_orientacii_rokicha.htm (дата звернення: 12.09.2025).
39. Предмет та завдання психології сім'ї. *Освіта.уа*. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/9998/> (дата звернення: 12.11.2025).

Додатки

Додаток А

Опитування " Ціннісні орієнтації " М.Рокіч

1.Термінальні цінності

Учень №	Щасття	Любов	Щасливе сімейне життя	Матеріальне забезпечення	Здоровя	Розвиток	Свобода	Мир	Творчість	Знання
1	4	2	6	7	1	8	5	3	10	9
2	5	3	2	6	1	10	7	4	9	8
3	3	1	2	5	4	6	7	8	10	9
4	4	3	5	6	1	10	7	2	9	8
5	3	1	4	5	2	8	6	7	10	9
6	4	2	3	5	1	8	7	6	10	9
7	5	6	7	2	1	8	4	3	10	9
8	3	4	5	6	2	8	7	1	9	10
9	3	2	1	5	4	9	8	6	7	10
10	5	4	6	7	1	8	3	2	10	9
11	3	2	4	5	1	10	9	6	8	7
12	3	1	4	5	2	6	8	7	9	10
13	8	7	6	1	2	9	10	3	5	4
14	8	2	6	7	1	10	9	3	5	4

15	1	2	3	4	5	8	7	6	9	10
16	4	3	5	1	6	7	8	2	10	9
17	2	3	4	5	1	10	7	6	9	8
18	6	4	5	7	8	1	9	2	10	3
19	1	3	4	5	6	7	8	2	9	10
20	2	1	5	6	3	7	8	4	9	10

Опитування " Ціннісні орієнтації " М.Рокіч

2.Інструментальні цінності

Уч ень №	Акурат ність	Вихова нність	Життерад існість	Чесн ість	Відповіда льність	Нежале жність	Самокон троль	Працьов итість	Освідче ність	Чуйн ість
1	7	6	8	1	2	3	10	5	4	9
2	5	3	2	6	7	1	9	8	10	4
3	3	2	4	5	6	1	7	8	9	10
4	4	3	2	5	6	1	9	10	8	7
5	10	8	7	9	5	6	1	2	3	4
6	10	2	1	3	4	5	9	8	7	6
7	6	4	3	2	1	5	7	9	8	10
8	1	2	4	3	5	7	6	10	8	9
9	4	5	3	6	7	8	2	1	9	10
10	10	3	5	4	2	1	9	8	7	6
11	8	10	9	4	3	2	1	7	6	5
12	10	4	3	2	1	5	6	7	8	9

13	10	7	8	1	2	6	5	9	4	3
14	5	4	3	2	1	9	10	8	7	6
15	10	9	8	7	6	1	2	3	4	5
16	9	1	2	3	4	5	6	7	10	8
17	1	6	5	3	2	8	9	7	10	4
18	10	5	3	4	2	6	7	8	1	9
19	1	2	3	4	5	6	9	8	7	10
20	9	5	4	3	2	1	6	7	8	10

Таблиця з результатами за методикаю "Мотиваційна спрямованість особистості" В. Міллера

№ Учень	Вплив родини на рішення про шлюб	Важливість прикладу батьків	Тиск батьків щодо шлюбу	Приклади шлюбних стосунків батьків	Зміна ставлення після обговорення з батьками
1	3	4	2	4	3
2	4	5	3	2	5
3	2	3	1	3	2
4	5	5	4	5	4
5	3	4	2	3	3
6	4	3	4	4	4
7	1	2	1	2	2
8	4	4	3	3	4
9	3	3	2	4	3
10	2	3	2	3	2
11	5	5	5	5	5
12	3	2	3	3	4
13	4	4	3	3	3
14	3	2	1	4	3
15	1	2	1	2	2
16	4	5	3	4	5
17	2	3	1	2	3
18	3	4	2	3	3
19	4	4	3	5	4
20	3	3	2	3	3

Додаток Г

Дослідження за методикою "Суб'єктивний контроль" С. О. Бондарчука.

№ учасника	Моє життя залежить від моїх рішень (1-5)	Успіх – це випадковість (1-5)	Від мене залежить моє майбутнє (1-5)	Я сам вирішую, коли створюватим'ю (1-5)	Доля визначає шлюбу (1-5)	Сімейне життя залежить від партнерів (1-5)	Взаємини залежать від мене (1-5)	Конфлікти виникають через різні фактори (1-5)	Досягнення залежать від наполегливості (1-5)	Успіх більше залежить від везіння (1-5)
1	4	2	5	5	2	5	4	3	5	2
2	5	2	4	4	3	4	5	3	5	2
3	3	3	4	4	4	5	4	4	4	3
4	4	2	5	5	2	5	5	3	5	2
5	5	1	5	5	1	5	5	2	5	1
6	4	2	4	4	2	4	4	3	4	2
7	5	1	5	5	1	5	5	2	5	1
8	3	3	4	3	4	4	3	4	4	3
9	4	2	5	5	2	5	5	3	5	2
10	5	1	5	5	1	5	5	2	5	1
11	4	2	4	4	2	4	4	3	4	2
12	3	3	4	3	4	4	3	4	4	3
13	5	2	5	5	2	5	5	3	5	2
14	4	2	4	4	2	4	4	3	4	2
15	5	1	5	5	1	5	5	2	5	1
16	3	3	4	3	4	4	3	4	4	3
17	4	2	5	5	2	5	5	3	5	2
18	5	1	5	5	1	5	5	2	5	1
19	4	2	4	4	2	4	4	3	4	2
20	3	3	4	3	4	4	3	4	4	3

"Структура життєвих цінностей" О. Т. Москаленка

Уч ні	Сім 'я	Дру зі	Матеріаль не благополу ччя	Осві та	Робо та	Здоров 'я	Люб ов	Самореаліз ація	Духовні сть	Відпочи нок
1	10	8	7	9	8	10	9	8	6	7
2	9	7	8	9	9	9	8	7	5	6
3	10	9	6	8	7	10	10	9	6	5
4	8	7	7	7	6	9	8	7	5	6
5	9	8	9	10	10	10	9	9	7	8
6	10	9	8	9	8	10	10	8	7	6
7	8	6	7	6	6	8	7	7	4	5
8	9	8	8	9	9	9	9	8	5	7
9	10	7	9	10	9	10	9	9	6	8
10	8	7	6	7	8	9	8	7	5	6
11	9	9	7	8	8	9	9	8	6	7
12	10	8	8	9	10	10	10	9	6	7
13	9	6	7	8	7	9	8	7	4	6
14	8	7	6	9	9	9	9	9	5	7
15	9	8	9	10	10	10	9	9	6	8
16	10	9	8	9	9	10	10	9	7	7
17	9	8	6	8	8	9	8	7	5	6
18	8	6	7	7	7	8	8	7	5	6
19	10	9	9	10	10	10	10	10	7	8
20	9	8	8	9	9	9	9	8	6	7

Інструкція для учнів:

Оцініть значущість кожної з наведених життєвих цінностей за шкалою від 1 до 10, де:

- 1 – зовсім неважливо
- 10 – надзвичайно важливо

Середні бали по кожній цінності:

Цінність	Середній бал (із 10)
Сім'я	9.15
Друзі	7.75
Матеріальне благополуччя	7.55
Освіта	8.50
Робота	8.30
Здоров'я	9.35
Любов	8.75
Самореалізація	8.10
Духовність	5.60
Відпочинок	6.70

"Оцінка життєвих цінностей" М. Рокіча

№ Учасника	Цінність "Шлюб" (бал)	Цінність "Кар'єра" (бал)	Цінність "Особистий розвиток" (бал)	Цінність "Фінансова стабільність" (бал)	Цінність "Сім'я" (бал)	Коментар
1	5	4	4	5	6	Висока орієнтація на сім'ю та стабільність.
2	6	5	3	4	5	Шлюб і сім'я важливіші за кар'єру.
3	3	5	5	3	4	Орієнтація на особистий розвиток і кар'єру.
4	4	3	5	6	4	Сім'я не є пріоритетом, важлива стабільність.
5	5	4	4	4	6	Висока оцінка сім'ї та шлюбної стабільності.
6	3	6	3	5	3	Кар'єра важливіша за шлюб.
7	6	3	4	5	4	Шлюб важливий, але кар'єра не менш важлива.

8	5	4	5	3	4	Орієнтація на особистий розвиток і шлюб.
9	4	5	5	4	3	Сім'я не є основною цінністю, більше акцент на розвитку та кар'єрі.
10	5	3	5	5	5	Збалансоване ставлення до шлюбних та кар'єрних цінностей.
11	4	6	3	5	2	Переважання кар'єрних цінностей.
12	3	4	4	6	3	Сильна орієнтація на стабільність.
13	5	5	4	3	5	Важливість шлюбної стабільності і кар'єри.
14	6	3	4	4	5	Сім'я та шлюб — пріоритет, але важлива фінансова стабільність.
15	5	5	3	4	4	Збалансовані цінності щодо кар'єри та шлюбу.
16	6	4	4	3	5	Оцінка сім'ї та стабільності є високою.

17	3	5	5	4	3	Особистий розвиток важливіший за шлюб.
18	4	4	6	5	3	Орієнтація на особистий розвиток.
19	5	3	5	4	6	Шлюб і сім'я — пріоритет.
20	4	4	5	5	4	Пошук балансу між сім'єю та кар'єрою.

Шкала, яку використовує методика "Оцінка життєвих цінностей" М. Рокіча, зазвичай є 7-бальною шкалою, де респонденти оцінюють важливість кожної життєвої цінності за допомогою таких оцінок:

1. **1 бал** — Абсолютно не важливо
2. **2 бали** — Дуже мало важливо
3. **3 бали** — Трохи важливо
4. **4 бали** — Середньо важливо
5. **5 балів** — Важливо
6. **6 балів** — Дуже важливо
7. **7 балів** — Абсолютно важливо